

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: *Etbín Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 4 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto

ODBORNIKI CANKARJEVE USTANOVE

Louis Kaferle, predsednik; Vatro J. Grill, podpredsednik; Louis Zorko, tajnik; Joseph Frančeškin, blagajnik; Joseph Jauch, zapisnikar.

Nadzorniki: Ludvik Medvešek, John Krebel, Jennie Dagarin.

Prosvetni odbor: Ivan Jontez, Milan Medvešek, Frank Česen.

Gospodarski odbor: Vincent Salmich, John Tavčar, Felix Strumbel, Leo Poljšak, Mary Somrak, Pavla Klinc, Anton Jankovich.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly

by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio,
under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: *Etbín Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

★ ★ *Usebina*

AMERISKA PRIPRAVLJENOST	265
ANTON DEBELJAK: OSMO SVETOTAJSTVO (pesem)	270
ETBIN KRISTAN: CUDOTVORNA SMRT	270
IVAN JONTEZ: PROSJEK S KITARO (pesem)	277
ANTON J. KLANČAR:	
POKLICI CLEVELANDSKIH JUGOSLOVANOV	277
ANTON DEBELJAK: IZ SODOBNE NARODNE LIRIKE	
BENCIN — VELESILA (pesmi)	280
E. K.: DREJČETOVA POT (nadaljevanje)	281
ANTON DEBELJAK:	
MLADOSTNI POLET NAJVEČJE SLOVENSKE PISATELJICE	283
ANTON DEBELJAK: BREZPOSELNIK (pesem)	285
ŽENSKO POGlavJE — MILAN MEDVEŠEK:	
PROLETARSKÉ ŽENE	286
ANTON DEBELJAK: TAŠČICA (pesem)	287
E. K.: JULKINA ZMOTA (nadaljevanje)	288
M-n: DIM	291

C G

Delavnost organizacij

Chicago, Ill. — V nedeljo, 21. aprila je priredilo pevsko društvo "France Prešeren" svoj pomladni koncert v dvorani SNPJ. Predsednik društva Frank Japich je pozdravil občinstvo. Zbor je nato zapel pesem iz Foersterjevega "Gorenjskega slavčka," potem Jerebovo "Pelin roža" in Maškove "Mlatiče." V Jerebovi pesmi je William Horvat pel basov solo. Potem je del pevskega društva "Slovan" zapel nekoliko narodnih pesmi. Prešernov kvartet je podal nekaj slovenskih in angleških točk. Gostoval je tudi hrvaški mešani zbor "Crvene zvezde." Menda prvič je nastopil Prešernov mladinski zbor, ki je pel same angleške pesmi. Tudi mladi Edvard Udovič se je zopet pokazal s svojo kitaro in zapel venček narodnih pesmi. Ko se je vrnil Prešernov zbor na oder, je podal Kernovo "Samotarjevo nočno pesem," Nedvedovo znano "Ljubezen in pomlad" (tenorski solo je pel Tim Prelesnik) in Tierneyjevo "The Ranger's Song." Drugi del programa je izpolnila burka "Gostilna pri starem lovcu," delo Prešernovega člana Karla Renarja. Glavno vlogo "Tujca" je igral Anton Udovič, režirala je Jennie Gradišek.

Cleveland, Ohio. — V Slovenskem domu na Holmes Ave. je imel mladinski pevski zbor tega Doma dne 21. aprila svojo pomladansko prireditev s petjem in enodejankama "Snidenje" in "Ljubosumnost." Spored je otvoril z nagovorom gosp. Marolt; zborovodja je bil Louis Šeme.

Chicago, Ill. — Federacija chikaških društev SNPJ je v nedeljo, dne 28. aprila proslavila svojo desetletnico z vseskozi umetniškimi programom, ki je dal občinstvu, zbranemu v ogromnem številu izrednih užitek. Sodelovale so moči, ki so si pridobile že najbolj laskavo priznanje od stroge ameriške kritike, najstrožje tedaj, kadar ima opravka z umetniki, tujih, zlasti manj znanih narodov. Glavna atrakcija je bila pač Zinka Milanova, prima donna new-yorške metropolitanske opere, ki sprejema iz Evrope za soliste le brezdvomno prvovrstne pevce in pevke. Jugoslovanski umetniki služijo na čast, da je veliki uspeh ni upijanal in se ji ni zdelo za malo, nastopiti na priredbi, veliko skromnejši od koncertov, ki jo navadno vabijo. Občinstvo ji je za to izrazilo svojo izredno hvaležnost.

Spored je otvoril govor tajnika federacije, Franka Aleša. Potem je Jakob Zupančič kazal slike in barvah iz Jugoslavije in jih razlagal. Potem je govoril v angleščini Donald J. Lotrič, ki je proti koncu svojega govora pripravil občinstvo na nastop Zinke Milanove in jo predstavil. Pozdravljena je bila z dolgoletnim ploskanjem. Za uvod je pela Bersovo "Vseh duš dan," potem Kunčovo "Hrepenenje" in Pavčičevo "Pastarico," prvi dve pesmi hrvaško, zadnje slovensko. Spremljevala jo je Jasna Bjankini. Nato je z gosli nastopil Pavel Schmidt in igral Wieniawskijevo "Romanco."

Govoril je potem predsednik SNPJ Vincent Cainkar. Za njim je igrala Jasna Bjankini na glasovirju Smetanovo "Polko," Chopinov "Valček" v cisu in "Polonezo" v asu. Schmidt je še enkrat nastopil z Mozartovim "Rondo" v Kreislerjevi priredbi. Zaključila pa je koncert Zinka Milanova z arijo iz Puccinijeve "Tosce" in v zahvalo za burno ploskanje je dodala še napev Santuzze iz Mascagnijeve "Cavallerije Rusticane."

Gospa Milanova je dobila cvetlice od glavnega odbora SNPJ (Marija Omahen), od chikaške federacije (Elaine Turpin), od hrvaškega pevskega društva "Zore" (Dragica Vrbanski), od "Zagrebčanov in Zagrebčank" (Cornelia Stelk) in od "Jugoslovanke žene" (Ivanka Cucil).

Milwaukee, Wis. — V nedeljo, 28. aprila je priredil mladinski odsek SNPJ s sodelovanjem socijalističnega

pevskega zbora "Naprej" koncert v South Side Turner Halli. Gostoval je tudi mladinski krožek iz Waukegana in "Wisconsin Federation of German Societies' School." Mladinski odsek šteje štirideset članov obojega spola. Pel je osem slovenskih pesmi. Njegov kvartet je nastopil z dvema. Deklica M. Lucas je zapela "Vse mine" in "Slovensko dekle," Eddie Šostarič pa "Ko so fantje proti vasi šli." "Naprej" je pel "Venček narodnih pesmi." Waukeganski krožek, ki nastopa v društvenem kroju, je pel "Concert in the Park." Nemški zbor je pel več nemških pesmi in zaključil z "America." Pel je tudi ženski zbor "Planinska roža." Poleg petja je bilo tudi nekaj glasbe in plesov. — Zvečer so člani mladinskega odseka uprizorili komedijo s petjem "Luknja v prtu." Igrali so Fannie Radelj, Hilda Bizjak, Olga Radelj, Mary Poklar, Josephine Grabnar, Rose Praznik in John Poklar. Učitelj mladinskega krožka je F. Puncer. Zborovodja na koncertu je bil Stephen Jursik.

Cleveland, Ohio. — V nedeljo, 28. aprila je dramatično društvo "Ivan Cankar" ponovilo veseloigro Metke Bučarjeve "Smuk-Smuk" s pevskega vložki Danila Bučarja. Pod režijo Tončke Simčičeve so nastopali John Steblaj, Anton Eppich, Josie Močnikova, Olga Marnova, Berta Erštevova, Rudi Vidmar, Frankie Drobnič, Minka Kramarjeva, John Lube, Frances Tavčarjeva, kot smučarji pa Rudi Germ, Stanley Skuk, Frank Plut, Mercedes Smuk, Paulina Tavčarjeva, Jean Turkovič, Marion Tratnik, John Čeh, Edward Slabe, Al Koporc, Tony Drenik in Tony Brodnik. Pri glasovirju je bila Mollie Plut. — Občinstvo se je dobro imelo.

Cleveland, Ohio. — Pevski zbor "Cvet" je imel 28. aprila dramatično in pevsko prireditev v Slovenski dvorani na Prince Ave. V prvem delu sporeda so v igri "Pomota" (avtor?) nastopili Maks Traven kot župan, Hermína Mezgec, njegova žena, A. Mezgec, njuna hči, Rose Ban, dekla Polona, Eddie Zabukovec, hlapec, Mike Ludvik, Skaza, Stanley Zabukovec Namre, Ciril Traven, Minkin ljubimec, Mirko Bubnič, okrajni glavar, Gašpar Segulin ml., sluga. — V drugem delu je zbor pod vodstvom Louisa Šemeta zapel "Milado," "Rožico," "Večerno," "Venček narodnih pesmi," "Snežec," "Vigred" in "Cvet."

Euclid, Ohio. — Pevski zbor "Adrija" je priredil v nedeljo, 28. aprila koncert v Slov. društvenem domu na Recher Ave. Zbor je sestavljen večinoma iz tukaj rojenih fantov in deklet. Kakšen je bil spored, nam ni znano, ker nam ni bil dostavljen in ga tudi drugod nismo čitali. Torej ne moremo poročati o njem.

Cleveland, Ohio. — Mladinski pevski zbor "Slavčki" se je v nedeljo, 5. maja predstavil občinstvu s koncertom in predstavo Šoškijeve igre v dveh dejanjih, "Sokratov god." Koncertni del je obsegal solospve "Kako poje petelinček," "Za materjo," "Ko pomlad cvetoča pride," "Vrtec," "Popotnik," "Kaj boš za mano hodil," "Triglav" in "Srcu," nadalje dvospve "Gor čez jezero," "Moj dom," "Gozdič je že zelen," "Sladke tajnosti življenja," in zbere "Mi pevci," "Ptičke po zraku letajo," "Kaj pa delajo ptički?," "Zvečer," "Belo jutro," "Meglica," "Mamica moja," "Regiment po cesti gre," "Sem v Šiško vas hodil," "Vsi so prihajali," "Oj vandrovček moj," "En glažek vina" in "Živeli." Pred zbori je Vera Umetič nastopila z deklamacijo. Zbere je vodil Louis Šeme, pri glasovirju je bila Elsie Artel, igralce pa je vežbala Julia Peternel.

Maple Heights, Ohio. — Pevski zbor "Planina" je v nedeljo, 5. maja podal koncert v Slovenskem narodnem domu, na katerem so kot solisti nastopili: tenorist Zimšek, (Konec na predzadnji strani)

CANKARJEV GLASNIK

MESECNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

III.
LETNIK
1939-1940

♦
11.
številka

Ameriška pripravljenoost

Napredni elementi so vedno nasprotovali oboroževanju in so imeli za to izvrstne razloge. Izdatki za bojne ladje, bombna letala, tanke, topove in kar vse spada na to stran, so neplodni. Če se vloži denar v zemljo, bo rodila pšenico, rž, krompir, drevje in še mnogo drugega koristnega. Investicije v tovarnah in rudnikih prinašajo plodove v obliki surovin in vsakovrstnih v modernem življenju potrebnih izdelkov. Denar, ki ga zahteva šolstvo in izobrazba sploh, prinaša obilne obresti z razširjanjem znanja in dviganjem kulture. Bojna sredstva ne prinašajo nič drugega kot razdejanje, rane in smrt.

Povrh tega je vedno nevarnost, da se nabita puška sproži in nastane vojna zaradi malenkostnih nasprotij, ki bi se ob dobri volji lahko poravnala brez kaplje krvi. Nič manj tehten razlog izhaja iz dejstva, da zaposluje municijska industrija ogromno število rok in glav, kar v sedanji družbi, ki ne more rešiti vprašanja brezposelnosti, ne bi bilo najhujše, če ne bi vsako oboroževanje imelo svojih meja, ob katerih se mora ustaviti, kadar postanejo bremena držav in njih narodov tako težka, da jih enostavno ne morejo več prenašati in tedaj so vržene nove trume delavcev na cesto, za katere kapitalizem ne najde prostora.

Toda vsi ti argumenti veljajo, dokler ne morejo naprednjaki v vseh deželah voditi tako politiko in morejo z njo doseči vsaj toliko uspeha, da se želja varnosti ne izpremeni v manijo oboroževanja. Razmere pa vplivajo na vsako politiko in jo določajo, zakaj le sektarstvo se more držati dogem v vsakem slučaju in prezirati dejansko življenje, politika pa ni religija, ki se lahko zadovoljuje z nadami drugega sveta, temveč boj za gotove cilje s praktično porabo vseh poštenih sredstev, ki se najdejo v razmerah. In ker njena bojna sredstva ne prihajajo iz nobenega pravljičnega sveta, mora politična organizacija napeti svoje moči in gledati, da vpliva na razvoj razmer tako, da bo v njih našla čim več bojnih sredstev za svoje cilje. To je včasih

težko, ker ni vsaka politika poštena in se marsikatera poslužuje lopovskih sredstev. Vendar pa to ne izpremeni dejstva, da mora tudi poštena politika vpoštevati razmere in ravnati po njih.

Vsi napor naprednjakov v zapadnih, kolikor toliko demokratičnih deželah so ostali brezuspešni, ker je v nekaterih drugih državah ljudstvo izgubilo vsak vpliv na javno življenje in so diktatorji porinili vse druge interese na stran, ravnajoči se po pravilu, da "so topovi važnejši od masla." Tako so zgradili vojne mašine, kakršnih še nikdar ni poznal svet in strašne posledice lahko vidimo vsi, če nočemo voditi politike po krivem obrekovanega ptiča noja. Taki mistiki se sicer najdejo povsod; če bo pol sveta poklanega, bodo še vedno skomizgovali in gledali v drugo stran. Zlasti pa bodo trdili, da se nas vse to nič ne tiče, kajti Hitler se ne bojuje z Ameriko.

To so še lani mislili tudi Poljaki, katerim je blaznik v Berchtesgadenu zagotavljal, da nimajo Nemci nobenih sovražnih namenov proti Poljakom. Nemci jih morda res niso imeli, ampak v Nemčiji ne odločujejo "Nemci," temveč tolovajska tolpa, ki je najprej zaslužnjila svoj narod in upijanila njegovo mladino, potem pa začela ropati na debelo na vseh straneh. Najmanje so mislili na kakšno nevarnost Skandinavci, pa so vendar s pomočjo prevare in izdajstva — in nepripravljenosti zaveznikov prišli pod peto razbojnikov. Kdo je v Evropi sploh še varen?

Ampak — pravijo, da naj Evropa skrbi sama zase, med nami in njo je Atlantik, na drugi strani pa nepregledni Pacifik in nam se ni treba bati ničesar. Če bi te luže še vedno pomenile, kar so pomenile v Kolumbovih časih! Kdor pa tako računa, je moral prespati vse iznajdbe zadnjega stoletja in vso zgodovino zadnjih dvajsetih, tridesetih let. Če bi se zgodilo, da zmaga nacijski razbojnik v Evropi — in če pokažejo znamenja, da je njegova zmaga gotova, ali pa vsaj verjetna, se mu zaradi delitve plena pridruži njegov italijanski pajdaš tako gotovo kot je ukradel Etijopijo in Albanijo — se hipoma izpremeni položaj ne le za Evropo, ampak za ves svet.

"Kaj nas briga angleški imperij? Če ga hudič vzame, nas ne bo glava bolela. Saj je tudi ta dovolj s krvjo poštropljen" — take in podobne besede lahko slišimo in čitamo vsak dan. In res — za angleški imperij nas ne bi glava bolela, če . . . bi po njegovem padcu vsi njegovi deli postali svobodni in neodvisni. Toda kdo na vsem svetu je tako neznansko naiven, da more pričakovati tak rezultat? Če je Anglija v sedanji vojni premagana, ne dobe dominiji in kolonije niti trohice več pravic, ampak na mestu angleškega vstane nemški, nacijski imperij, ki pogoltne skoraj avtomatično vse, kar se danes prišteva britanskemu in vse

svoboščine dominijev, ki niso majhne, izginejo kot dim v vetru kakor so izginile v Avstriji, Čehoslovaški, Poljski, na Danskem, Norveškem, zdaj na Nizozemskem in kdo ve, kje jutri.

Angleški imperij ni najvzornejša organizacija; nacijski bi bil živ pekel. In kam pride tedaj tako "sama po sebi razumljiva" varnost Zedinjenih držav? Če postane kriminalni norec gospodar polovice sveta, bi nasprotovalo vsaki verjetnosti, da bi se tedaj zadovoljil z doseženim ropom in se ne bi skušal postaviti na vrh vsega sveta. Čehoslovaške ni hotel, ko je uplenil Avstrijo in je imel celo laskave besede zanjo; potem ni hotel Poljske, ko je požrl Čehom dano besedo in razmrečeval njihovo državo. Nikdar noče več kot to, kar ima baš na dnevnem redu, ampak kadar pogoltno eno, seže takoj po drugem. Danes seveda "noče" Amerike, ko kljub vsem uspehom še nima končne zmage v žepu; toda naj pade Evropa pod njegovo peto, tedaj zapoje drugo pesem, oziroma ponovi tisto, ki jo zatuli vselej, kadar se pripravi za nov rop. Taka je njegova narava in volk ne more biti nič drugega kot volk.

Zedinjene države niso zaman preplavljene z gestapovci; nemški Bund ni bil ustanovljen za same parade; tukajšnji naciji nimajo le za zabavo radijskih aparatov za kratko valovje, da dobivajo navodila in ukaze naravnost iz Berlina; zemljevidi z vsemi strategično važnimi točkami in fotografije mostov, tunelov, važnih tovarn in drugih zavodov niso bile poslane v Berlin za strogo znanstvene namene. "Le norec bi mogel misliti na napad na Ameriko." Toda gospodar Nemčije je norec in od njega se lahko pričakuje vsaka norost.

V teku prve svetovne vojne se je v Zedinjenih državah organizirala velika armada; nekaj je je ostalo tu v taborih, ogromna večina pa je bila poslana v Evropo in je prišla tja ter sodelovala v odločilnih bitkah. Izvežbane kanadske čete se spravljajo na ladje in prihajajo v Anglijo. Iz Avstralije in Nove Zelandije so prišle številne čete v Egipt. Tudi to so morja in daljave in tudi na te ekspedicije je prežal sovražnik. Sedanja vojna je že pokazala, da bojne ladje niso več tako varne zračnih napadov, kot se je še pred kratkim sodilo. Nekatero velike izmed njih so danes na dnu morja, kamor jih je poslala smrt od zgoraj. Če bodo zavezniki premagani, ne bo več angleške mogočne mornarice, ali pa bo služila Belcebubu. Tudi ne more nihče prerokovati, kaj se še izume, preden bo ta vojna končana in kmalu potem.

Pravijo, da bo Nemčija trudna po vojni. Ampak utrujenost mine in nihče menda še ni zatrdil, da napadejo Hitlerjeve kohorte Ameriko dan potem, ko opravijo z Anglijo in Francijo.

Tudi potem, ko so pogazili Češko, so čakali, pa je vendar Poljska prišla na vrsto in čas, ki je medtem potekel, so rokovnjači porabili za boljše priprave. In potem so udarjali povsod, kjer se je zdelo "neverjetno" in "nemogoče." Dobro bi bilo, če bi začeli ti besedi bolj previdno rabiti . . .

Po centralni in južni Ameriki so neštete nacijske postojanke vsake vrste. V nekaterih državah so Nemci nakupili toliko zemlje, da bi iz nje lahko naredili par držav. Letalske zveze imajo, ki v štiri in dvajsetih urah lahko postanejo vojaške. Zavezniki so dobro vedeli, zakaj so zasedli Islandijo in nekoliko otokov na tej strani Atlantika, ko so Nemci vdrli v Skandinavijo. . .

Čemu vse te organizacije in priprave? O tem, da eksistirajo, ni nobenega dvoma, ker so preveč jasno dokazane in nekatere tako očitne, da jih niti ne taje. Seveda trdijo, da so "nedolžne" in služijo le "nemški kulturi." Toda značaj sedanje nemške "kulture" je v zadnjih letih menda postal dovolj jasen, da se ne more zanj navduševati nihče, kdor se ne navdušuje za sužnost.

Če pade Evropa, padejo z njo veliki kosi zemlje in milijoni ljudi po drugih krajih sveta. Nacistični pošasti se odpro bogati viri, lačni Nemci se nasitijo, snovi za nova letala, za nove bombe, za podmornice, za vse vrste smrtnega orodja bo več kot se je tolovajem v rajhu kdaj sanjalo . . . Tudi Napoleon je mislil nekaj na Ameriko, preden je doživel svoj Waterloo. In nekdanji kaprol se smatra za večjega od Napoleona . . .

Ne, Amerika ni več tako varna kot deklamirajo nepoboljšljivi optimisti, ki verujejo, kar žele. Tako mišljenje je vedno bilo napačno in v sedanjih časih je skrajno nevarno. Gotovo — Amerika ima nekatere ugodnosti za obrambo; ampak tudi med Nemčijo in Norveško je bilo nekaj morja, Francija ima Maginotovo črto, Nizozemci so lahko poplavalili skoraj polovico svoje dežele. In kaj je vse to zaleгло?

Dežela za deželo, ki so se čutile "varne" in se zaradi tega niso pravočasno združile za skupen odpor, so padle. Če bi se bile vse postavile po robu, ko je bila Čehoslovaška ogrožena, bi bilo seveda tudi treba nekaj navora, toda položaj za zaveznike bi bil tako neprimerno boljši, ko bi bili nacijski tolovaji naleteli na odpor od vseh strani, da bi bila njihova zmaga povsem nemogoča. Ko pa se je vsak zavlekel v svojo polževo hišico, so razbojniki lahko pogazili, zdaj enega, zdaj drugega, njihovi nasprotniki so neprenehoma slabeli, njihova moč je pa naraščala, — ne vsled njihove "genijalnosti," ampak vsled mlitavosti in sebičnosti nasprotnikov. Kar se je zgodilo, se seveda ne da preklicati, ampak narodi bi se vsaj lahko kaj naučili iz teh zgodb.

CG

V nobenem svetem pismu ni zapisano, da velja za Ameriko kakšna izjema. Kakor so drugi, ki niso verjeli v nobeno nevarnost, ki so poslušali pacifistična zatrdila Chamberlaina in Daladiera in se niso pripravili, prišli na vrsto, tako pride red lahko na Ameriko, če bodo zavezniki poraženi. In zaradi tega morajo prav naprednjaki odločno zahtevati, da se Zedinjene države pripravijo, da ne bodo presenečene kakor so bile evropske države. Z Grinlandije je skok na ameriško kopnino, iz Kanade menda ni daleč v Zedinjene države, iz Sibirije je kakšnih petdeset milj do Alaske . . . Otročje pravljice o naši absolutni varnosti postajajo v sedanjih razmerah greh in pacifizem dobi pravico šele takrat, kadar bo nacistično barbarstvo tako poraženo, da se ne bo moglo nikdar več dvigniti. Kajti če ne bo poraženo, ne bo varnosti za nikogar na svetu, ne na tem, ne na onem kontinentu in na nobenem otoku ne. Vse svobode bodo uničene, vsako napredno gibanje onemogočeno in optimisti, ki znajo lepo deklamirati in plavajo v oblakih, pa ne vidijo in ne razumejo razmer, naj se nikar ne motijo: če ostane nacizem živ in na vladi, ostane svetovna ječa lahko za dolgo vrsto generacij zaklenjena. In tisti, ki bodo razbijali njena vrata, si bodo razbijali tudi glave in težko, da se nas bodo spominjali s hvaležnostjo.

Zedinjene države morajo biti pripravljene. Odprto je vprašanje, ali ne bi bilo vendar še ceneje — ne v denarju, katerega pomen ni v prvi vrsti, ampak v človeškem življenju, v naših pravicah, v vsem, kar so ljudje, tudi naši garači ustvarili in zgradili v tej deželi — če bi naravnost pomagali, poraziti pošast v Evropi, preden dobi priliko, da začno njeni hlapci metati bombe v naša mesta, pobijati naše žene in otroke, razdirati naše šole in uničevati naša polja. Nobenega dvoma pa ni o tem, da mora biti pripravljen ves svet in Zedinjene države z njim.

Druga reč je seveda, kako se doseže nujna pripravljenost. Ta mora namreč res služiti varnosti naroda, ne pa profitarstvu vsakovrstnih izkoriščevalcev. Za obrambo je treba denarja, o tem ni nobenega dvoma, ampak ta denar mora biti porabljen tako, da se stori vse, kar narekajo izkušnje drugih in moderna znanost vseh panog za ustvaritev moči, ki se more brez strahu kosati s sovražnikovo močjo. Zdi se, da so bile že dokaj velike svote porabljene, ne da bi bile našo obrambno silo dvignile do tistega vrhunca, ki bi se bil lahko dosegel, če bi se bilo delalo strokovnjaško, z edinim pogledom na cilj in brez obzira na privatne profite. V deželi doslej še ni nobene sile, ki bi mogla uspešno zahtevati in izvršiti socializacijo katere koli industrije; v teh razmerah bi bilo treba vsaj vso municijsko in letalsko industrijo poddržaviti, oziroma federalizirati in jo postaviti pod

strokovnjaško kontrolo, da se izdelata, kar je res potrebno, da se izdelata prav, da se izključi "graft," da se ustvari med ljudstvom zadovoljstvo, ki je ena najmočnejših obrambnih sil, da se lože stopi na prste špijonaži in prepreči sovražna sabotaža in da dobi dežela sploh tisto obrambno moč, na katero se lahko zanese. Ta moč je danes tako potrebna kakor vsakdanji kruh in normalne ljudske pravice. Zakaj če je treba izbirati med pomanjkljivo ameriško demokracijo in nacijskim tiranstvom, more biti v dvomu le tisti, ki je v duši suženj.

ANTON DEBELJAK:

Osmo svetotajstvo

Skoz okno rad motrim nevidno ptiče.
Pri lepem pevcu še štefnjaški vrabci
— čemu se le vedó ko tihotapci? —
že zgodaj se loté nasute piče.

Pa venomer — ko hudobije hlapci —
nemirno kvišku vitke pno vratiče...
Milujem vas ko zbegane tatiče,
ubogi naglojedci, zrnograbci!

Vrabiči, malih narodov podoba,
ko nanje s treh plati preži hudoba.
Šaj močni zrejo vse skoz lastno prizmo.

Pa šibki svet taje. Vse nravno najstvo,
vse kajstvo njim je osmo svetotajstvo,
njih svetotajstvo — Sacro Egoismo.

*

(Modroslovski izraz "kajstvo" (quiditas) pomeni čisto nekakovosten predmet, "najstvo" pa svojevrstno zahtevano lastnost (dr. France Veber: "Uvod v filozofijo," Ljubljana, 1921.) Svetotajstvo: zakrament.

Čudotvorna smrt

ETBIN KRISTAN

1.

JAN PATJUK je prišel mlad v Ameriko. Tam pod Karpati zemlja ni bila zelo radodarna in družina je bila številna kakor večinoma na kmetih, kjer so ljudje bili krepki in niso našli kaj prida zabave drugod kot doma. Če je bila letina kaj boljša, so madžarski gospodarji pobrali več davkov in tako je bilo za družino skoraj vse eno, kako je polje rodilo. V Ameriki so pa v tistih časih potrebovali mnogo močnih rok in agentje v evropskih "zaostalih" deželah so slikali razmere preko morja v takih barvah, da se je poslušalcem obujal spomin na izgubljeni raj, ali pa vsaj na obljubljeni deželo, po kateri se cedi mleko in med. Kadar so se fantje shajali, so radi govorili o teh čudežnih, daljnih krajih, kjer segajo hiše v oblake, dirjajo vlaki kot bi švigali bliski in sede celo priprosti ljudje, kadar se vozijo, na mehkih

sedežih namesto na lesenih klopih in jedo celo tovarniški delavci vsak dan meso. Včasih je kdo zmajal z glavo; zlasti med starejšimi je bilo dosti nevernih Tomažev, katerim se je zdelo to nemogoče. Med mlajšimi so nekateri mislili, da jim nikdar ne bi bilo mogoče, zapustiti domači kraj in med temi je bilo celo dvoje ali troje čudakov, ki so trdili, da je treba ostati doma in se tam bojevati za boljše razmere. Nihče ni razumel, kaj so mislili s tem. Kako bi se bojevali? S čem? In s kom? Večina mladih je pa le želela, če že ne vsakdanje pečenke, ki se je res zdelo nekam neverjetna, pa vsaj boljšega in zadostnega kruha in če je tega dobiti v Ameriki kot trdijo vsi, zakaj bi človek ne šel tja?

Zakaj ne? — Hm, bili so razlogi tudi za to. Še če hočeš v Mukačevo, je treba denarja za vožnjo; le dva sta v vasi, ki sta zmogla pot

v Budimpešto; Amerika je pa na drugi strani sveta — težko je povedati, kako daleč — in za tako potovanje je potrebno celo bogastvo. Seveda, če je vse res, kar pripovedujejo o ondotnih zaslužkih, bi bilo vredno, žrtvovati tudi to, če se more na kak način spraviti skupaj. Ampak to ni edina zapreka. Pri okrajnem glavarstvu ti ne dajo potnega lista za nobeno ceno, če ne moreš dokazati, da si odslužil vojaščino. Eh — brez "pašosa" pa ne uideš in ne prideš nikamor.

Za Jana ni veljala ta težava. Bil je majhne postave in zato ga niti niso marali pri vojaki, niti za domobrnce ga niso potrdili. Še enemu v vasi se je tako godilo in medtem ko je Jana to mučilo, ker so ga drugi dražili, da je puška prevelika zanj, dasi ga pred naborom nihče ni bil meril, so Tanasa Burdika vsi pustili pri miru, ker so mu verjeli, da je modrejši od drugih in ker je njegov oče imel največjo hišo in največ polja. Bilo je sicer vse zadolženo, toda ta sitnost drugim ni bila znana. Tanasij, zaradi krajšega Tanas, je mislil bolj resno od vseh drugih na Ameriko in je tudi bolj verno poslušal agentove besede. Njegov namen ni bil, da se stalno naseli na drugi strani morja; kakor mnogo drugih je računal z dolarji in jih preračunaval v ogrske krone. Če dela v Ameriki le pet let ob mezdah, o katerih je agent govoril samozavestno in prepričevalno, si lahko prihrani dovolj, da poplača vse dolgove in kadar bo kmetija njegova, bo doma lahko kmečki gospod in še kaj dokupi, pa mu bodo hlapci delali, zlasti če mu prinese žena kaj prida dote. Le potovanje mu je delalo nekoliko skrbi, kajti treba bo prevoziti mnogo dežel, kjer govore vsakovrstne tuje jezike in imajo drugačne šege, pa bi ga morda vsa njegova modrost pustila na cedilu. Kadar je govoril, je bil Tanas zelo samozavesten, toda kadar je nekoliko nenavaden položaj zahteval dejanja, so ga obhajale čudne slabosti. Vedoč, da tudi Jana mikajo ameriški dolarji, se je začel z njim družiti mnogo več kot prej, ne da bi mu bilo povsem jasno, kaj pričakuje od tega občevanja.

Tudi v Janovih besedah nikdar ni bilo dvomov in ko je Tanas po dolgih uvodih prišel do Amerike, ni bil v nobeni zadregi za odgovore in razlage. Poznal je imena velikih ameriških mest—Nevjork, Čikaga, Detroit, Kleveland, Vašington . . . Vedel je, da pridejo izseljenci v

Kestel Garden, preden jih puste v deželo, da morajo tam pokazati potne liste in jih pregledujejo zdravniki. V Vašingtonu je Bela hiša kakor cesarjeva palača na Dunaju . . .

Tanas je poslušal, vpraševal in zopet poslušal, naposled pa je zazijal in ostrmel: "Kako pa, da veš vse to?"

Jan je skomizgnil. "Saj so bili naši ljudje že tam in so videli vse. To je vse drugačna dežela od naše. Gore so drugačne; tudi polja niso kakor naša. Vse je tam veliko. En kmet ima toliko zemlje kot tukaj pol vasi. Kosé in mlatijo z mašinami . . ."

Tanas se je čudil. "Ali veš, da so govorili resnico? To mi ne gre v glavo, kako bi mogla mašina mlatiti."

"Je pač posebna mašina," je važno odgovoril Jan. "Tam iznajdejo vsak dan kaj novega, zato je toliko denarja v deželi."

"Ali misliš, da ga je res toliko?"

"Kaj ga ne bi bilo? Na eni kmetiji imajo po deset tisoč rogov in včasih še več. Na drugi pridelajo sto tisoč centov pšenice. Tam ni tako, da bi imeli grofi in baroni vso dobro zemljo. Vsakdo pride lahko naprej, če je priden. Nekdo je začel s tem, da je prodajal vžigalice, danes pa ima toliko milijonov, da jih ne more prešteti."

"Praviš, da človek lahko obogati, če je le priden?"

"Če je le priden. No, menda je treba tudi malo pameti."

Tanasu se je tisti hip zazdelo, da je Jana sama pamet in če bi ga imel za tovariša na poti in na drugi strani, dokler se sam ne znajde in vdomači, bi gotovo prišel na konja. Njegove misli so že tehtale svežnje dolarjev in čutil se je gospoda, ki si lahko naroči novo obleko po mestni modi, še preden je stara obnošena, živi v zidani hiši, ki ima vodo v kuhinji in izbira med najlepšimi dekleti. Previdno je napeljeval besede v pravi tir in konec vseh pomenkov je bil, da sta si očeta izposodila dovolj denarja za pot, sinova pa sta podpisala, da bosta pošljala povračilo, preden bosta rabila v Ameriki zasluženi denar za kakršen koli drug namen. Skupaj sta se odpeljala do Budimpešte, kjer se je zbrala velika skupina Madžarov, Slovakov, Poljakov in tudi nekoliko Rusinov. Agent je bil na poti do Hamburga vodja, tolmač, mešetar in prerok, na ladji pa so drugi prevzeli te nalo-

ge, tako, da ni delalo pomanjkanje jezikovnega znanja skoraj nobenih težav.

“To imajo res lepo urejeno;” je dejal Tanas, “kako lepo skrbe za nas in nam pomagajo.”

“Aha,” je odgovoril Jan.

2.

Ko sta na Ellis Islandu opravila, kar ni bilo tako hudo kot sta se bala, so jima pripeli nekakšna znamenja na suknji in ju dodelila večji gruči izseljencev raznih narodnosti, ki so vsi imeli enaka znamenja. Tanas bi bil rad ostal dan, dva, v New Yorku, kajti kar so videli iz daljave z ladje, se mu je zdelo tako čudno, da bi bil rad pogledal z lastnimi očmi in se prepričal, ali je resnično. Kadar so doma govorili o hišah, ki segajo v oblake, se je na tihem smehljal in smatral pripovednike za lažnivce, enake tistim, ki so govorili o Tarasu Bulbi in o Snegulčici. Zdaj pa se je začel čuditi. Jan pa mu je dejal, da naj si izbije take misli iz glave, češ, v New Yorku nimata nobenega opravka, zapravila bi le precej denarja, vrhu tega bi se pa še izgubila. Zdaj sta v skupini, ki gre v Chicago in sta na varnem, dokler ne prideta do mesta, tam pa že najdeta Rusine, ki so že dolgo tukaj in jima bodo pomagali, najti dela. Saj po to sta prišla v Ameriko.

“Res, res,” je nerad pritrnil Tanas, “človek ne more storiti vsega po svoji volji, ampak to mesto se mi vendar zdi čudovito. Ali se tebi ne?”

“Kaj bi se čudil, ko nisva videla ničesar?” je odkimal Jan, ki se velikim rečem sploh ni čudil. Bile so na svetu kakor gore, reke in morje in tem se nihče ne čudi. Znal pa se je čuditi stvarim in dogodkom, ki so se vsem drugim zdeli brez posebne važnosti ali pa naravnost malenkostni. Sedaj mu je bilo važno le to, da začne čim prej služiti dolarje.

“Ali si videl tiste hiše, ki so podobne stolpom, ampak morda desetkrat tako visoke kot najvišji zvonik v Hamburgu? Druge poleg njih, ki bi pri nas bile že velike, so videti kot bajte.”

“Pa kaj?” ga je zavrnil Jan. “To smo vedeli že doma in ničesar nisva zamudila, kajti tako je po vsej Ameriki.”

Tanas je vzdihnil. Ljubše bi mu bilo, če bi mu bil Jan pritrnil. Skoraj da se je ujezil, ker je tovariš obrnil vsako stvar drugače in se je zdelo, da vedno ve več od njega. Toda obču-

tek, da ga potrebuje, ker bi bil osamljen brez njega, je bil močnejši. In če je res povsod v Ameriki tako, bo videl v Chicagu enake čudeže kot bi jih v New Yorku . . .

Vlak je vozil hitro, pot pa se je vendar zdela neskončna, še bolj kot na ladji, kjer človek vsaj ni bil ves čas prikovan na svoj sedež. Oba pa sta le bila utrujena od prekomorske vožnje in Tanas je večinoma dremal. Trdno zaspriati pa ni mogel in enkrat je potožil Janu, da ga bole vse kosti.

“Kako bi te bolele na naši železnici? Tukaj se voziva kakor pri nas visoki uradniki in oficirji. Potrpi. Jutri bo konec vsega potovanja.”

Tanas je zopet vzdihnil, rekel pa ni nič. Nekoliko je bil v strahu, ker jima je sprevodnik vzel listke in jima zataknil za klobuk druge, na katerih pa so bile same številke. Doma je moral pazno čuvati originalni listek in ga pri izhodu oddati vratarju; ali bo tukaj sprejel to nadomestilo, ki ga ima za trakom? — Jana ta misel ni mučila, ker je sprevodnik tudi vse druge listke vtikal v žep, torej bo že navada taka. Bolj čudno se mu je zdelo, da je vlak vozil kar skozi mesta, kar po ulici kakor volovski voz. Seveda, tudi to mora biti v redu, sicer ne bi bilo dovoljeno. Po noči, ko so bile ulice razsvetljene, je bil to poseben pogled, ki ga je spominjal na cerkev o božiču in Veliki noči.

A tudi njega so udje zboleli, preden je vlak prisopihal na veliko postajo v Chicagu in vesel je bil, da je bilo vožnje konec. Vagon je bil poln priseljencev, ki so grabili svojo prtljago, govorili vsi obenem in se prerivali kakor v strahu, da zamude izhod. Ko pa so bili na peronu, niso vedeli, kaj početi, kam se obrniti. Nekdo se je obrnil k njim in nekaj govoril, a bilo je angleško in nihče ga ni razumel. Drugi je prišel mimo, zmajal z glavo in dejal “Greenhorns” pa šel dalje. Tanas je bil na trnju in tudi Jana je začela zapuščati samozavest. Tedaj pa je zaslišal glasen klic: “Jan Patjuk! — Patjuk! — Ali je Patjuk tukaj?”

Obraz se mu je razlezel in Tanas ga je debelo pogledal.

“He—tukaj je Jan,” je zaklical in opazil moža, ki je stopal proti njemu.

“Jaz sem Patjuk,” je ponovil.

“Halo, Jan,” je dejal neznanec: “welcome v Chicagu. Tvoj bratranec ni mogel priti, pa je

poslal mene. Jaz sem Kiril Starohin. Ali je to vse, kar imaš prtljage?"

Jan je s prstom pokazal svoja dva kovčka. "To je vse, kar potrebujem."

"Pametno, da nisi privlekel več ropotije iz starega kraja. Kadar ponosiš, kar imaš na sebi, se oblečeš po ameriškansko—od nog do glave, da se ti ne bo poznal grinhorn. Zdaj pa začekamo tvojo prtljago, kajti tvoj bratranec bo šele proti večeru doma. Potem pa najprej popijemo enega za dobrodošlico, nato pa kaj za želodec. Saj moraš biti lačen."

"Ampak—nisem sam. Tanas Burdik je z menoj. Skupaj sva prišla. Iz ene vasi sva."

"Halo, Tanas," je dejal Kiril in segel Tanasu v roko. "Ali imaš koga v Chicagu? Če ne, lahko ostaneš pri Janovem bratranecu, dokler se ne privadiš in ne najdeš drugega prostora. Ali ti je prav?"

"Če ne bom na poti . . ." je odgovoril Tanas, a ni mu bilo posebno prijetno, da je Jan tukaj skoraj kakor doma, on pa brez vsakega znanca. Toda kaj bi sam? Okrog prvega vogala bi stopil, pa bi bil izgubljen . . .

Oddali so prtljago v shrambo na postaji in novinca sta se začela seznanjati z velikim mestom in z ameriškimi navadami.

"Vzeli bomo 'štrikaro'," je pojasnjeval Kiril; "lahko bi šla na 'el,' pa bi bilo bolj od rok."

Kmalu sta zvedela, da je 'štrikara' voz ulične železnice in izprva jima je le ime bilo novo, zakaj taka prometna sredstva imajo tudi mesta, ki sta ju poznala v 'starem kraju.' Toda ko so se vozili pol ure, potem prestopili na drug voz, se vozili zopet pol ure in potem še enkrat prestopili, se jima je to vendar zazdelo drugače kot doma. Potem sta spoznala, kaj je 'salun.' Tanas je vedno mislil, da je to posebna, imenitna soba v bogatih hišah in včasih je sanjal, da bo sam imel kaj takega, kadar postane gospod. Pa je bila žganjarija. Ko so tam ogreli želodce, jih je Kiril odpeljal v 'lančrum.' Tam je bil gospodar Ukrajinec in kuha je bila 'starokrajška.' Ko so se okrepčali, je prisedel in začel vpraševati, kako je kaj pod Karpati. "Dvajset let sem že tukaj, pa se mi še vedno toži po domačih krajih, četudi se mi tukaj dobro godi, doma pa je bila sama revščina in so madžarski gospodje z nami ravnali kakor z 'nigri.' Ali so njihovi grofje še vedno tako privzetni?"

Tanasu se je to zdelo neumestno vprašanje, Jan je pa začel besedičiti kot da mu je visoka politika bila poklic in gostilničar je bil vesel, da je slišal povesti iz rojstnega kraja, zlasti ker je znal Jan krepko obsojati davkarje, žandarje in sodnike, dasi je pri tem mešal resnico s svojimi iznajdbami kakor ječmen s fižolom. Ure so potekle ob teh pomenkih in morda bi bili nadaljevali še nekoliko ur, če se ne bi bil Kiril spomnil, da je čas, poiskati Janovega bratranca, ker morata biti z ženo že doma. Ko se mu je zazdelo, da Jan ne razume, mu je pojasnil, da delata oba, on v tovarni za poljedelske stroje, ona pa v lepotičnem 'parlorju' in da to ni nič nenavadnega. Sedaj sicer niso slabi časi, toda če delata oba, si lahko kaj prihranita in pozneje začneta kaj na svojo roko.

Tanas ga je pogledal.

"Ali niso v Ameriki časi vedno dobri? Ali ne more mož sam dovolj zaslužiti, da pride na zeleno vejo?"

Kiril je skomizgnil.

"Amerika je Amerika. Spoznal jo boš, kadar boš tukaj tako dolgo kot sem jaz. Sedaj si prišel ob dobrem času. Ne bo ti treba dolgo čakati na delo. Ampak če so ti pravili, da se dolarji pobirajo na cesti, nikar ne verjemi. Marsikomu bi se doma bolje godilo, če bi tam tako trdo delal kot se včasih tukaj dela. Seveda — nekaj več svobode je tukaj in to je tudi kaj vredno."

3.

Ni bilo treba večnosti, da sta Jan in Tanas spoznala nekaj resnice. Na delo ni bilo treba dolgo čakati, ker je bila v deželi "prosperiteta" in je Janov bratranec Josip posredoval v tovarni, v kateri je bil zaposlen. Imel je hišico, katero je odplačeval na obroke in pri njem sta imela stanovanje in hrano. Josipova mlada, črnooka žena je zjutraj skuhala zajtrk, potem je vsem pripravila sendviče za južino, zvečer je bila pa kakšno uro pred njimi doma, tako da je bila večerja navadno pripravljena, kadar so prišli od dela. Dolgo nista Jan in Tanas hodila nikamor kot na delo in domov. Še le ko sta se naučila, za silo malo lomiti angleščino in sta se upala vprašati sprevednika, kje je treba prestopiti, na kateri voz je treba presesti in podobne reči, sta polagoma razširjala svoja potovanja po mestu, ki se jima je zdelo brez

mej. Včasih sta kam zašla, kjer nista vedela, kam bi se bilo treba obrniti, da bi prišla domov, ali pa vsaj v kak bolj znan kraj. Ali pa električni voz ni šel do tam, kamor sta bila namenjena, temveč je zavil v remizo, pa sta obtičala sredi poti in v takih slučajih sta bridko občutila pomanjkljivost svoje angleščine. Tanas je tarnal, Jan ga je pa nekaj časa poslušal, potem ga potegnil za seboj in ga vlačil, dokler nista prišla do kakšnega križišča in tam sta čakala, dokler ni prišel kak voz z napisom "downtown." To je bil sicer dolg ovinek, ampak iz mesta je Jan že znal najti voz, ki ga je pripeljal domov. Tedaj ga je Tanas na tihem občudoval, glasno je pa zabavljaj, češ da je Jan vsega kriv. Ta se ni razburjal zaradi takih očitkov.

Toda podobne sitnosti so ga začele jeziti in dolgo je razmišljal, kaj bi mogel storiti, da bi se jih rešil. Na tihem je poizvedoval, nekega dne je pa dejal Tanasu: "Čuj! Vpišiva se v večerno šolo!"

"Ka-a-aj?" se je začudil tovariš. "V najinih letih, pa da bi začela hodit v šolo? Odkod ti je pa ta muha prišla v glavo?"

"Leta nič ne pomenijo. Slišal sem, da hodijo sivolasci v take šole. Če se ne naučiva jezika, ki ga vsi govore, ostaneva 'grinhorna' do konca dni, jaz sem pa že sit tega imena."

"Vrag me vzemi, če pojdem zdaj drgnit šolske klopi! Kar potrebujem za silo, se naučim med ljudmi, več pa ni treba. Saj ne mislim ostati v tej deželi do smrti."

"Če tudi ne do smrti, precej let pa vendar ostaneš, preden si prihraniš, kolikor si računal. Tako hitro se dolarji ne množe, da bi v dveh letih obogatil. Toliko sem se že naučil. Jaz pojdem v večerno šolo, da mi ne bo vsak policaj, če ga kaj vprašam, zabrusil: Tok ingliš."

In vpisal se je. Prav lahko ni šlo in kmalu se je prepričal, da v pisavi nikdar ne postane mojster. Čim bolj se je učiteljica trudila, da bi razvozljala vsakovrstne slovnične uganke in ga navajala na abecediranje, tem bolj zapletena se mu je zdela vsa reč. Pa si je mislil: Saj nisem prišel v Ameriko, da postanem učenjak. Pišejo naj drugi, govoriti pa moram tudi jaz. Tega se je lotil z vso vnetostjo in ko je končal drugi tečaj, se je čutil varnega. Res, da je bila njegova izgovorjava včasih čudna, toda opazil je, da se tudi pristni Amerikanci često vprašujejo: "Kaj ste rekli?" ali "Kaj je to?" — pa je

sklepal, da niso njegove besede nepravilne, temveč da je jezik sam po sebi nerazumljiv, ali pa vsaj težko razumljiv. Tako se raznih napak nikoli ni iznebil in je marsikatera njegova fraza bila smešna. Tovariši so ga včasih dražili zaradi tega, polagoma so se pa privadili in ker je bil z vsemi prijazen, so ga večinoma radi imeli.

Šola pa je imela še neko drugo posledico. Blizu nje je imel Gorjanec, Slovenec po rodu, javen prostor, ki je bil precej podoben starokrajski gostilni. Mož je imel v Ameriki mnogo izkušenj. Začel je kot zidar, potem je potoval po slovenskih naselbinah in prodajal ure in podobne potrebščine ali nepotrebščine. Ko ta trgovina ni več nesla, je začel branjarijo, pa tudi s tem poslom ni imel uspeha, ko so v soseščini odprli petnadstropno trgovino, v kateri je bilo na prodaj vse od lopat do zdravil, od svinčnikov do mesa, od soli do dijamantov. Še enkrat se je lotil zidarstva, toda prav takrat se je malo zidalo in bil je večkrat brez dela kot na stavbi. Tedaj je odprl gostilno, s katero je imel v domovini nekoliko izkušenj. Polagoma se je zazdelo, da je uganil prav. Začetkoma so prihajali le Slovenci, kmalu pa so se jim pridružili Hrvatje, naposled pa je postala gostilna nekako vseslovenska. Njegova žena je govorila lepo češčino, sam je lomil to in hrvaščino, Poljaki, Slovaki in "Rušnjaki" so se pa naučili nekoliko slovenskih besed in s pomočjo več ali manj spakodrane angleščine je ta mešanica služila kot "občevalni" jezik. In precej so se razumeli.

Nekega večera po šoli je sošolec, Slovak, odvedel Jana tja. Takoj mu je ugajalo. Morda je bilo ozračje, morda mešana slovenska govorica, morda uredba, ki mu je klicala gostilno v domači vasi v spomin, morda pa . . .

Stregle so Gorjančeve hčere, vse mlade in zale, prikupne in prijazne. Ena je bila plavolaska in kmalu je zvedel, da je omožena, dasi se mu je zdela premlada za to, drugi dve pa črnih las. Prva teh je bila visoka in tenka, druga pa majhna in bolj okrogla; prva je bila videti dokaj resna, druga pa polna šale in dovtipov. Videl je pa tudi, da si noben gost ne sme dovoliti predrznosti ali dvoumnosti in to mu je bilo neznansko všeč. Najmlajša, ki so jo klicali Tinko, se mu je zdela najbolj prikupljiva, menda zato, ker ni bila visoke postave in mu ne bi segala čez glavo.

Zvedel je, da imajo vsako soboto ples in ker je rad poskočil, je takoj sklenil, da pride. In postal je stalen gost. Vse tri sestre so dobro plesale, njemu se je pa vendar zdelo, da je Tinka kakor pero in če bi bilo mogoče, bi bil plesaj ves večer le z njo. Pa ni bilo mogoče. Kajti oče je bil v hiši car in je s strogim očesom plazil, kaj se godi. Bil je mož stare šole in se je dobro spominjal, kako je njegov oče vršil oblast nad otroci, zlasti nad dekleti. Enkrat je vsaka lahko zaplesala skoraj z vsakim gostom, če pa je plesalec drugič prišel, je bil sumnjiv in če se je hotel še tretjič zavrteti, je gospodar poklical hčerko, mrko pogledal fanta, njej pa odčital levite tako, da se ji je duša tresla. Včasih je pač naredil izjemo in celo mikal katero deklet, da naj pleše z gostom, ki ni bil skop, tudi če je njej bil naravnost zoprn. Ampak ples je smel biti le ples in če se mu je zdelo, da bi se iz tega moglo izplesti kaj drugega, so se doma molile dolge, stroge litanije grešnici.

Tudi Tinka jih je slišala. Morda Gorjanec vendar ni bil tako moder kot je mislil. Rada je plesala z Janom, ker se je znal dobro sukati, na desno in na levo, ker jo je znal braniti, da se drugi plesalci v gneči niso zaletavali vanjo, ker se je rad smejal in ker je njegova gostobesednost ni nadlegovala. Morda bi bila še veliko plesala, pa bi bilo s plesom vse opravljeno. Toda oče je pozabil na sladkost prepovedanega sadu. Tinka je poslušala očetove pridige, svarila in grožnje in jih ni razumela. Ko so se ponavljale, je začela razmišljati: Zakaj mi to trobi? Česa naj se bojim?

Iz enega vprašanja se je porodilo drugo; zadovoljivih odgovorov sicer ni bilo, toda radovednost je bila obujena in vse z njo spojene misli so bile, hočeš, nočeš, v zvezi z Janom. Dottie je mislila le, kako lahkotno pleše valček; sedaj ji je prišlo na misel, da ni napačen fant in da ji je njegova družba prijetna. In tako se je zgodilo, kar je oče z največjim naporom hotel preperečiti—fant in dekle sta se zaljubila. Najstarejša hči—skoraj smešna je ta beseda, zakaj takrat, ko se je zgodilo, še ni bila šestnajst let stara—je ušla od doma in se poročila v drugi državi; Tinki je bila vsa stvar nerazumljiva, sedaj pa se ji je nenadoma zazdelo, da jo prav dobro razume. Tudi ona bi storila tako, če bi ji Jan dejal in—če bi imela toliko poguma kot Zinka.

Vsa dekleta so se bala očeta, Tinka menda

najbolj izmed vseh. Zato je v gostilni komaj poznala Jana. Razložila mu je, on pa ji je odgovoril, da poprosi očeta za njeno roko. Tedaj se je ustrašila kot da ji je zagrozil s smrtjo. Za božjo voljo ne tega! Če stori to, ga nikdar več ne bo smela videti. Janu se je to zdelo čudno, ampak česar ni razumel, tega ni premleval. Poslej sta se shajala izven hiše, v bližnjem parku, v stranski ulici, vedno le za kratek čas, če je šla v prodajalno, k zobozdravniku, ali sploh po kakšnem opravku. Toda tiste minute so bile obema sladke kakor blažene sanje.

Oče je bil prepričan, da je njegova metoda zalegla in da je Tinka "pamet srečala"; mati pa je imela boljše oči, ampak kar je vedela, je prihranila zase. Poznala je svoja dekleta in ničesar se ni bala.

4.

Dve leti pozneje je Gorjanec začel računati. Ob vsem delu in trudu, svojem in vse družine, je bil tam, kjer je začel. Kadar je mislil, da si je prihranil lepo svotico, je bil čas za davke ali za licenco in v banki ni ostalo pet centov. Kolikor je imel, ko je odprl gostilno, toliko ima sedaj. Nekaj je pač v knjigi, ampak čez to lahko naredi križ. Ljudje, ki so jedli in pili na kredo, so se večinoma naveličali, čakati na delo v mestu, pa so šli, poskušat srečo v druge kraje. Vse skupaj ne kaže nič dobrega. Leta potekajo in človek začinja misliti na stare dni.

Prav ob tem času neprijetnih dvomov je hodil med Slovenci agent iz Wisconsina in jim je slikal življenje na ondotnih kmetijah v zlatih barvah. Zemlja je rodovitna in po ceni. Vse rodi tam. Z jagodami je dvesto odstotkov dobička. S perutnino ni skoraj nobenega dela, kupci se pa kar trgajo zanjo. In kdor ljubi mlekarstvo, zanj ni boljše dežele na vsem svetu. Milwaukee, Madison, Duluth, celo Chicago kupuje mleko, smetano, maslo in sir iz Wisconsina. Kraj je blizu jezera in nekoliko potokov se zliva vanj in vsi so polni rib. V gozdih pa vsakovrstne živali, celo srne in jeleni . . . Neki rojak, ki je imel farmo v Blue Portu, je navdušen pritrjeval, ko je agent kazal tiskovine, ki so črno na belem kazale velike dobičke, izhajajoče iz teh in onih poljskih pridelkov, mlekarij, gozdarstva itd.

Gorjanec se je praskal za ušesi in preudar-

jal. Kmetija — to ne more biti slabo. Ljudje morajo jesti in vsa hrana prihaja s kmetije.

“In dandanašnji se kmetu ni treba mučiti kakor v starih časih. Sedaj mu delajo stroji. Roka le vodi. V dveh urah naredi stroj več, kot je nekdanj četa hlapcev naredila ves dan. In trg je organiziran. Veletrgovci pokupijo vse, ne pa, da bi kmet hodil od hiše do hiše, si izkričal pljuča in se pozno zvečer vrnil s polovico neprodanega blaga. Kmet je gospod.”

Gorjanec je dejal agentu, da mora premisliti vso stvar. Zamenjati dobro gostilno z neznanom farmo, ni kar tako.

“Le premislite, le premislite. Če mi ne zapuate, lahko poizveste pri trgovski zbornici, pri državnem poljedelskem oddelku, pri poljedelski visoki šoli. Nič drugega vam ne morejo povedati kot to, kar sem vam povedal jaz. Le vprašajte jih, pišite jim. Premislite, pretehtajte. Enkrat proti koncu tedna se vrnem. Prepričan sem, da pljunete na gostilno, kadar spoznate vrednost farme.”

Gorjanec ni pisal nikamor. Agent je vedel, da ne bo. Pa tudi, če bi—saj ne bi razumel znanstvenega jezika, v katerem bi mu odgovarjali.

Gorjanec se je pomenil z ženo. Tudi ona je bila naveličana dela, ki ga ni ljubila in od katerega ni bilo nobenega sadu. Kmetija jo je mikala, ker se je rodila na deželi. Delo na polju ji ne bi bilo tako zoprno kot med gostilniškimi mizami. Vendar pa je možu svetovala, naj poizve, kolikor more o kmetiji, da ne preplača in ne bo ogoljufan. Če pa je vse prav, bo že za zdravje na čistem zraku bolje kot v zakajenem in zasmrajenem mestu.

Gorjanec je sam sebi dopovedoval, da preišljuje in uvažuje, v resnici pa je bil njegov sklep storjen tisto uro, ko je agent zaprl vrata za seboj. Ko se je ta čez pet dni vrnil, s smeškom na ustnah, se je Gorjanec sicer navidezno obotavljal, govoril o dobičkih gostilne in o negotovosti kmetijskega življenja. Agent pa ni imel nobenih težav, da ga je prepričal in v eni uri sta podpisala pogodbo. V jeseni je prodal gostilno, spomladi se je pa vsa družina preselila na kmetijo, sedem milj od Blue Porta.

Skoraj ob enakem času so se tudi Janove razmere izpremenile. Tovarna je dobivala manj in manj naročil. Namesto po šest dni, so delavci delali po pet, potem po štiri, po tri. In naposled so začeli odpuščati delavce. Tako se je zgo-

dilo tudi v mnogih drugih podjetjih. Ko so tudi Janu povedali, da zanj ni več dela v tovarni, je kmalu spoznal, da v Chicagu sploh ne bodo potrebovali njegovih rok. Kamor koli je prišel, je našel ominozni znak, “No Help Wanted.”

Zadelo ga je kakor nepričakovan udarec po glavi. Da je to mogoče v Ameriki, v obljubljeni deželi! Tega mu nihče ni pravil, ko so ga vabili v Ameriko. Vsi njegovi računi so s tem prekržani. Malce mu je odleglo, ko se je spomnil, da je v teh letih odplačal dolg za potovanje in da mora poslej skrbeti le sam zase.

Le sam zase? — Sanjal je, sanjal že dve leti, kako bo skrbel za lepo, mlado ženko Tinko in morda za družinico—tega Tinki seveda ne bi bil dejal—in sedaj je pihnilo nekaj črnega, grdega v njegove sladke sanje . . .

Tedaj mu je Tinka povedala o prodaji gostilne in selitvi na kmetijo. To je bilo še hujše. Ali ni bilo dovolj, da mora odložiti svoje nade do poznejših časov, ko bodo njegove roke zopet potrebne in bodo prihajali dolarji vsak plačilni dan? Če pa Tinka odide, bo izgubljena zanj. Kdove kje se bo on moral potepati po Ameriki, kako daleč ga zanese usoda, daleč od nje . . .

Vsa bridkost je pa minula, ko je Tinka kakor mimogrede omenila, da je blizu farme mesto, ne tako veliko kot Chicago, pa tudi ne tako majhno kot njegova domača vas in da so tam, pravijo, tudi tovarne, morda ne tako velike kot v Chicagu, pa vendar tovarne, kjer se rabijo roke.

Hej! Tepec, da ni sam mislil na to! Če mora iz velikega mesta, zakaj ne tja, kjer bo blizu nje? Tinka, Tinka, rad te imam in za tabo pojdem, če bi moral lezti po vseh štirih.

Glasno se je nasmejala: Tega ne bo treba. Mi pojdemo na železnico in ta vozi tudi druge potnike . . .

Ko se je Tanas pricemeril, ker so tudi njegova odpustili in začel tarnati, kaj da bo, kaj naj začne, zakaj je verjel in prišel v to nesrečno deželo in zakaj mu Jan ni povedal, da so tukaj krize in panike v navadi, je Jan že popolnoma pozabil na svoje skrbi in mogočni upi so jih potlačili na tla.

“Kaj bi tožil? Kar je, je. Jaz nisem vsega-veden. Meni se godi, kakor tebi. Z jokom se nič ne opravi.”

“Nič ne opravi, nič ne opravi. Pa kako se kaj opravi?”

“Stori, kar storim jaz. Če ni dela v Chicagu, ga je treba poiskati drugod.”

“Kje? Kako?”

“Če ne veš, kam, pojdi z menoj.”

“S teboj? Ali odhajaš? Kam?”

“Jaz grem v Blue Port, v državi Wisconsin.”

“Zakaj tja?”

“Oh—zakaj! . . . Nekam moram, ko tukaj ni nič.”

“Ali imaš obljubljeni delo?”

“Kdo bi mi ga obljubil? Pravim ti, da ga je treba iskati. Poskusim. Če tam ne bo nič, to še ni konec sveta.”

“Pa jaz naj grem s teboj, ko še sam nimaš nič gotovega?”

“Ali imaš ti?”

“Ne, seveda ne, ampak . . .”

“Ampak čakati menda tudi ti ne moreš, da se pridejo prositi, če se ti zljubi sprejeti tako in tako delo. Če je treba iskati, se mora nekje začeti.”

“Ti misliš, da morda je tam dela?”

“Nič ne mislim. Pogledat grem. In če greš z menoj, si zapomni, da ti nisem nič obljubil in da nisem za nič odgovoren.”

Tanas se je bal, ostati sam in tako je bil z Janom že v Blue Portu, ko so Gorjančevi prišli na farmo, sedem milj od mesta.

(Konec prihodnjic.)

Ivan Jontez:

Prosjač s kitaro

(Ulični motiv iz Chicaga)

Po ulici koraka mož
in brenka na kitaro.
Otožno joče pesem v noč
in prosi milodarov.

A mimo njega svet beži:
vsak stoti ga pogleda,
in v žep od teh deseti vsak
po milodarček seže . . .

Ne vem, kako ime ti, brat,
kod se lovil za srečo.
A vidim, da si siromak—
le seziva si v roko!

Tako! Saj ti si še junak!
V skodelici žvenkeče . . .
A glej! Jaz pa skodelico
sem vrgel že v valove . . .

Poklici clevelandskih Jugoslovanov

ANTON J. KLANČAR

PRED PAR LETI JE PRIJATELJ, slovenski urednik, predložil, da bi opravila štetje vseh Slovencev v Clevelandu in njegovih predmestjih. Oba sva pa prišla do zaključka, da bi tako štetje zahtevalo časa in denarja, vsled česar bi izvršitev takega namena postala nemogoča. Vendar pa se mi je vedno zdelo, da bi se naslovník po poklicih lože izdelal in da bi to bil korak v pravi smeri.

Kaj često se zgodi, da vas kak radoveden Slovenec vpraša: “Koliko imamo zdravnikov,” ali kaj podobnega. Če se tako vprašanje zaseduje, se spozna, da nihče ne ve natančnega

odgovora. Druga vprašanja, prihajajoča od članov drugih narodnosti, izvirajo iz bolj praktičnih motivov.

Kakor večina ljudi, živečih v kozmopolitskem mestu, se tudi Slovenci ponašajo s tem, kar so dosegli. V teku petdesetih let, odkar so se začeli naseljevati v Clevelandu, njih več kot 35,000 ni paslo lenobe. Med tem je narasla druga generacija, vstopila v razne poklice, ali pa se začela zanimati za socijalno, organizacijsko ali kulturno življenje svoje občine. Hrvatje, katerih živi okrog 15,000 v Clevelandu in Srbi, katerih je približno 2,500

v našem mestu, so na podoben način doprinali clevelandski kulturi.

Moj članek skuša, podati čitatelju statistično analizo glavnih poklicev in zanimanj clevelandskih Jugoslovanov. Sestavljajoč ta pregled v teku več kot dveh let sem se posluževal mestnega adresarja, telefonskega seznama in osebnih stikov z ljudmi, ki sem jih smatral za veljavne predstavnike v njihovih okrožjih in od katerih sem dobil potrebna pojasnila, da sem mogel nadaljevati svoja poizvedovanja. Tudi lokalni slovenski listi so se izkazali kot poraben vir informacij, kar velja zlasti za angleški del Enakopravnosti.

Pazno preučevanje mi je omogočilo, zbrati več kot štiri sto imen jugoslovanskih mož in žena, ki so naredili kakršen koli vtisk v clevelandsko pestro življenje kot koristni državljani in kot člani svojih posebnih skupin. Večina njih pripada drugi generaciji Slovencev, Hrvatov in Srbov; teh je največ v inteligenčnih poklicih — pravo, zdravstvo, časnikarstvo, učenje itd. Manjše število obsega vodilne uradnike naših bratskih in kulturnih organizacij, ki so večinoma Slovenci prve generacije, "starokrajski ljudje." V mnogih slučajih prestopajo talenti v seznamu naštetih oseb preko meja glavnega poklica in se udeležujejo v drugih aktivnostih skupine.

Naslednji statistični pregled kaže bogastvo življenja Jugoslovanov in veliki obseg zanimanj, ki privlačijo starejšo in mlajšo generacijo.

	Slovenci	Hrvati	Srbi			
arhitekti	4	1	1	izdelovalec načrtov	1	—
avditorski pomočnik	—	1	—	inženirji	8	2 1
bančniki	5	—	—	izumitelji	2	1 1
blagajniški pomočniki	2	1	1	kemiki	5	1 —
boksar	1	—	—	kiropodist	1	— —
bolničarke	39	4	6	knjižničarji	1	1 —
časnikarji	5	—	—	kolektorski pomočniki	5	1 —
časniški poročevalec	1	—	—	komponista	2	— —
državna pravdnika	2	—	—	konzul	1	— —
duhovniki	10	3	1	kovinska izvedenca	2	— —
gasilci, mestni	4	—	—	krajinar	1	— —
glasbeniki	6	—	—	kulturni vodje	6	2 1
glasbeni učitelji	11	2	1	lekarnarji	7	1 —
glasbeni ravnatelji	8	1	—	mešetar	1	— —
gospodinja v letalu	1	—	—	modeli	1	1 —
gledališki ravnatelji	4	—	—	nadzornik pri WPA	1	— —
gledališki lastnik	—	—	1	odvetniki	21	6 —
intervjuavec	1	—	—	optometristi	2	1 —
				pesniki	4	1 —
				pevci	12	3 —
				pisatelji	7	— 1
				plesalka	1	— —
				policijski poročniki	2	1 —
				političarji	10	2 —
				predavatelji	2	— 1
				prevajalci	4	— —
				profesorji	4	3 —
				računski pregledovalci	4	1 —
				radijski ravnatelj	1	— —
				razpečevalci na debelo	2	2 —
				redarji, mestni	10	— 1
				risarji	8	3 —
				rokoborci	3	1 —
				senator, državni	—	1 —
				slovničar	1	— —
				socijalni delavci	3	— —
				sodnik	1	— —
				sodni uradnik	1	— —
				statističar	1	— —
				svetniki, mestni	4	2 —
				šerifovi namestniki	8	— —
				športnik	—	— 1
				tajniški pomočniki	2	1 —
				tehnik	1	— —
				telovadni učitelji	2	— —
				tovarnarji	2	— —
				vzgojitelj	1	— —
				učitelj (učiteljice)	20	3 3
				umetniki	5	1 —
				uradni načelniki	79	14 11
				uradniki bratskih organizacij	6	— —
				uredniki	14	1 1

vodje orkestrov	3	2	1
zdravniki	12	2	—
zemljemerec	1	—	—
zobarji	9	3	—
žogarji	7	1	—

Pri tej priliki se lahko opazijo nekatere zanimivosti. Po načelnikih raznih socialnih, bratskih in kulturnih organizacij stoji bolničarski poklic na čelu seznama in temu slede po vrsti pravo, pouk, medicina in zobarstvo. To se da prav lahko razložiti. Za žensko je bilo bolničarstvo poleg pouka najboljši poklic, kamor je imela dostop brez prevelike moške konkurence, medtem ko so moški spoznali pravo, zdravilstvo in zobozdravništvo za poklice, ki se najboljše izplačajo tam, kjer je bilo prej treba iskati take službe pri ljudeh drugih narodnosti.

Če pregledujemo dalje imena v inteligentnih poklicih, opazimo, da prevladuje tukaj druga generacija Jugoslovancev. To se lahko razume, če vpoštevamo dejstvo, da je bila šolska izobrazba razkošnost, katero si je večina starejše generacije morala odreči in je bila dovoljena še le njihovim sinovom in hčeram. Ponajveč so bili to sinovi in hčere majhnih trgovcev in obrtnikov. Malo starokrajskih Jugoslovancev, naseljenih v tej deželi, je imelo priliko za višje šole, dasi so nekateri glavni predstavniki Jugoslovancev, kot John L. Mihelič, prvi jugoslovanski svetnik, Vatro J. Grill, pravnik in urednik, dr. James W. Mally, jugoslovanski konzul, William M. Boyd, državni senator — da navedem le nekoliko imen, ki mi prihajajo prvi hip na misel — člani prve generacije Jugoslovancev.

Nekateri clevelandski Jugoslovanci so prišli lokalno, pa tudi mednarodno na glas v politiki, umetnosti, izobrazbi in literaturi. Sodnik Frank J. Lausche je spoštovan vodja v demokratski stranki. Harvey G. Perušek je zapisan skoraj v vsakem seznamu ameriških umetnikov. Ivan Zorman, ki je enako dober komponist kot pesnik, je od jugoslovanskih kritikov v Evropi priznan za najboljšega slovenskega pesnika, kar jih je izšlo iz Zedinjenih držav. Dr. Frank Tomich na visoki šoli, Western Reserve's Fenn College se smatra za avtoriteto za esperanto. Paul Gusdanović je važna osebnost med clevelandskimi lastniki gledališč.

V politiki so Jugoslovanci potrebovali več kot četrto stoletja, preden so se povzpeli do

sedanje stopnje. V preteklosti so pogostoma dobivali podrejena mesta, ki niso bila primerna njihovim mnogovrstnim talentom. Danes služijo Jugoslovanci v raznih važnih upravnih uradih kot v davkarjih, na sodiščih, v šerifovem uradu, pri policiji in gasilskem oddelku itd. V pretežno jugoslovanskih mestnih okrajih so voditelji in v mestnem svetu imajo šest svojih zastopnikov.

Jugoslovanci, zlasti Slovenci so doprinesli bogastvu Clevelanda več kot dvajset milijonov dolarjev zemljiške in osebne lastnine. Danes sta St. Clair Savings and Loan Co. in North American Bank Co. zdrava bančna zavoda, ki služita kot središča gospodarskega življenja jugoslovanskega ljudstva v Clevelandu.

Cleveland je tudi središče slovenskih publikacij v Zedinjenih državah. Tukaj izhajata dva dnevnik (Enakopravnost in Ameriška domovina), štiri bratovski tedniki (Glas SDZ, Nova Doba JSKJ, Napredek SSPZ in Glasilo KSKJ), dva mesečnika (Zarja, glasilo Slovenske ženske zveze in Cankarjev glasnik, literarna revija Cankarjeve ustanove.) Pred kratkim se je še en list, Naprej, preselil iz Pittsburgha v Cleveland. Uredniki teh časopisov, zlasti Ivan Zupan, Anton Terbovec, Etbin Kristan, James Debevec in Vatro J. Grill so bili delavni na tem polju po več kot četrto stoletja in v tej dobi so bili politični, kulturni, oziroma socialni voditelji svojih skupin.

Zadnja leta so clevelandski pisatelji doprinesli nekoliko važnih spisov slovenski književnosti. Nekako pred štirimi leti je Ivan Zupan izdal prvi zvezek svojih pesmi, Iz življenja za življenje. Leta 1937 so izšli Kernovi Spomini, ki so vzbudili zanimanje v Ljubljani. Leta 1938 smo dobili šesti zvezek Pesmi Ivana Zormana, Iz novega sveta. Zadnje leto je dr. Franc Trdan izdal avtobijografijo kanonika Johna J. Omana pod naslovom Za božjim klicem. Istega leta je izšel tudi Antona J. Klančarja prevod Lončarjeve socialne zgodovine pod naslovom The Slovenes: a Social History. Letos izda Josip Grdina svoj potopis, Po širokem svetu.

Če preidemo na polje glasbe, najdemo tri može, ki so največ doprinesli za glasbeno življenje clevelandskih Slovencev. Njih starosta je Ivan Zorman, ki komponira, obenem pa vodi več pevskih zborov. John Ivanush je že dolgo spojen s Samostojno Zarjo; pred leti je

komponiral opero Turjaška Rozamunda, ki še vedno prihaja na oder. Kot vodja mladinskih zborov se odlikuje Louis Šeme, ki je komponiral tudi več ljubkih spevov za koncerte teh zborov. Omenimo naj še doktorja Williama J. Lauscheta, ki je komponiral "Jaz pa ti, pa židana marela." Louis Belle, Frank Plut, Louis Grdina, Josephine Lausche-Welf, Mary Udovich, Antoinette Simčič, Olga Kolman so pevci, oziroma pevke velike nadarjenosti.

Presenetljivo veliko je število slovenskih žena, ki imajo vodilna ali druga važna mesta v jugoslovanskih organizacijah. Med temi so Johanna Mally, predsednica Jugoslovanskega vseučilišnega kluba; Antoinette Simčič, predsednica dramatičnega društva Ivan Cankar; Josephine Zakrajšek, predsednica Slovenskega

jezikovnega kluba; Johanna Vogel, predsednica Jugoslovanskega kluba; Paula Klinc, predsednica Progresivnih Slovenk; Mary Ivanush, učiteljica slovenske šole Narodnega doma; Albina Novak, urednica Zarje. Te ženske so prevzele mnoga mesta, na katerih so prej bili moški. Večina jih je domačih gospodinj in potrebno izobrazbo so si same pridobile.

Iz vse te zmesi statistike in imen pa izhaja pred vsem dejstvo, da so *Jugoslovani v Clevelandu ljudje trdega dela, jasnih misli in naprednosti*. Trdno so se oklenili svoje kulture starega sveta in jo spojili s kulturo novega sveta, prepad med obema so pa premostili s tem, da so dali izobraziti svoje sinove in hčere na ameriški način — s svojim časopisjem in s svojimi številnimi kulturnimi zavodi.

Anton Debeljak:

Iz sodobne narodne lirike

BENCIN

Zdaj, ko ni več bencina,
motorje vsi stojé.
Le srce moje miga
kar v petdeset H P.

Kdo goni srčni ta motor,
pove naj zdaj vam moj tenor:
ah, lju-lju-lju-lju-ljubezen
je srcu, kar avtu bencin.

Ah, lju-lju-lju-lju-ljubezeni
mi zmanjkalo ne bo nikdar,
ker lju-lju-lju-lju-ljubezni
mi vedno je poln rezervoar.

To sreča velika je zame,
ljubav da dobi se brez kart.
In lju-lju-lju-lju-ljubezen
srce bo gonila,
če boš, moja mila,
me malo ljubila še ti.

VELESILA

Ljubav, ta velesila,
mi stavi ultimat.
Torpedo že spustila
mi v srčni je prekat.

A, ljubica, ti v vojni tej
nevtralna mi ne boš poslej,
ker lju-lju-lju-lju-ljubezen
bo zmagala kar naenkrat,
ker lju-lju-lju-lju-ljubezni
oba bova protektorat.

In lju-lju-lju-lju-ljubezen
diktator je najbolj sladak.
In lju-lju-lju-lju-ljubezni
bit' suženj ni posel lahak.

In tu ti ne zbriše cenzura,
kar srcu srce govori.
In lju-lju-lju-lju-ljubezen
bo naju sklenila,
če boš, moja mila,
ljubila le mene vse dni.

Drejčetoova pot

E. K.

(Nadaljevanje)

Na prostrano sklicali dvorišče so novakov čudni, pestri roj;
ta prišel je kakor na svečanost, oni nosil je težak zaboj,
eden je stopical kot na plesu, drugemu ko bet je bil korak,
ta se zdel gospod je, oni hlapec, a sedaj rekrut je le bil vsak.

Množica je bila vsa zmedena, nihče vedel ni ne kod, ne kam.
Bil je dirindaj in prerivanje, vsak je hotel prvi biti sam.
Vendar so to zmedo razvozljali in jih razvrstili naposled —
pač s težavo, včasih s kakšnim sunkom, končno pa so le dosegli red.

Nagovoril jih tedaj je častnik — biti moral velik je gospod — :
"Danes v novo stopate življenje; vsak, kdor nosi puško, vam je rod,
vsi tovariši ste pod zastavo, eden drugemu je tu enak;
naj je sin meščanski, ali vaški, v vojski grof kot kmet je le vojak.

"Nositi cesarjevo obleko možu je največja vseh časti;
le kdor svojo pamet je zapravil, še po kakšni večji hrepeni.
Vam je čast najvišja udeljena, vaš vojaški bo ponos sedaj,
če pogled vam bister bo obrnjen vedno le naprej, nikdar nazaj.

"Hiša ta vam bodi dom priljubljen; vsega tukaj bo dovolj za vas.
Hrana vaša tečna bo in zdrava, tudi vam ne bo po zimi mraz.
In povrh vojašnica je šola, ki vam bistri glavo dan na dan;
mnogo nauči se za življenje, kdor je pameten in ne zaspan.

"A za vse dobrote te zahteva zakon, da pokornost vsak pozna,
da povelja vsa posluša zvesto, brez pomisleka po njih ravna.
Kam prišli bi, če bi vsaka glava sama si izbrala svojo pot,
eden bi kot nor drvel za nosom, drugi bi čemerno sedel v kot?

"Vsaka četa je telo enotno, a posameznik telesa član.
Roka sama ne stori ničesar, če ji ni ukaz iz glave dan.
Eden mora v četi biti glava, bila bi preveč vodnika dva;
kdor glavar je, misli za celoto — kar spozna za dobro, to velja.

"To zapišite v spomin si dobro, pa vam bo odprt modrosti vir.
Slušajte ukaze, ne vprašujte, uživali boste sveti mir.
Svojeglavosti pa se varujte, trma je pri nas največji greh;
ne zaleže, a lahko vas spravi tja, kjer mine puntarstvo in smeh.

"Drugo, kar vojaku je potrebno, boste zvedeli, ko pride čas.
Vsak začetek, pravijo, težak je, v tem izjeme tudi ni za vas.
Potrpite! Preden mine leto, se vam zdelo bo že vse lahko,
žal vam bo, ko pride zadnja ura, da od nas jemati bo slavo."...

Odpeljali so tedaj novince in oblekli jih v vojaški kroj. Bilo je nerodno, sitno delo, mnogim čelo je pokrival znoj. Drejčetu so našli pravo mero, suknjič mu pristal je kakor vlit, nekaterim pa je vse viselo, mnog je kakor v vreče bil zavit.

Mnogo bilo je posmehovanja, mnogi tudi krepko je zaklel, ker mu suknja stisnila je trebuh kakor s klešči, ko jo je zapel. Ko opravljeni so končno bili, jih narednik je postavil v red. "Zdaj bi šli lahko na maškarado; smeha bi imel dovolj ves svet.

"A brez šale — kajti stvar je resna: Pozabite na civilni kroj! Suknji se privadite vojaški hitro, ker sicer — gorjé in joj! Mislite, da niste še živeli, ker življenje se pričinja zdaj; zunaj vse so same prazne bajke, tukaj resnosti je pravi kraj.

"In zapomnite si, da vojaki ne postanete kar prvi dan. Nič doslej še niste kot rekruti, daleč vam je še vojaški stan. Kdo ve, kje vam blodijo še misli, kakšne čudne sanje vas love, kam uhajajo vam prazne želje, kakšne muhe v glavah vam roje?

"Moje je prokletstvo vsako leto, ko jesen mi čelo ohladi, da v vojašnico se nova truma, divja, neugnana pripodi. 'Zdaj iz njih naredi nam vojake! ...' Kot pri peku: zmesi, da bo kruh! Lahka reč! — Odkod pa naj le pride v trde glave jim vojaški duh?

"Lože je zverine ukrotiti, da ubogajo krotilcev bič. Vlivati modrost otrokom v šolah v mlade, željne glave — to ni nič. Iz ljudi pa, ki prinesli s sabo cele kupe starih so navad, narediti v kratki zimi četo, da bo res vojaška za pomlad,

"to je čudež, ki zahteva spretnost čarodejca Jutrovih dežel in človeka brezobzirne volje, trde roke, bronastih načel. Jaz, prijatelji, sem čarodejnik, ki tak čudež vselej izvrši; tudi letos, verjemite, zajčki, kakor vsako leto se zgodi.

"Trda, vem, da bo naloga zame, trda morda tudi bo za vas. Ne strmite. Tako je povelje in navade take so pri nas. Rokavice so nam za parado, službo pa opravlja gola dlan. Potrdili so vas. Kujmo jeklo! Delo kladiva ne bo zaman ..."

(Dalje prihodnjič.)

VPOŠTEVAJE STAROST NAŠE ZEM-LJE, se lahko pravi, da je človeštvo še precej mlado. V tem je vsaj nekaj tolažbe. Če bi se morali smatrati za popolnoma dozorele, ne bi ostalo nič drugega kot obup vpricho blaznega vprizarjanja divjaških, nezmisljnih tragedij, ne da bi se znale in mogle milijonske množice upreti besnenju peščice znorelih tolovajev. Po-

tomci nas bodo nekoč morali smatrati za še bolj otroške kot sami mislimo, da smo.

NA PRIHODNJI SEJI se ne bo pobiralo asesmenta, ampak "asesment" (morda "članarina") se bo pobiral, oziroma pobirala. Tatu se ne bo prijelo, temveč prijel se bo. Morilca se ni obesilo, ampak obesili so ga. Tako vsaj pravi slovnica.

Mladostni polet največje slovenske pisateljice

ANTON DEBELJAK

V pojasnilo. — Profesorici dr. Marja Borštnikova in Eleonora Kerne v Ljubljani pripravljata izdajo zbranega dela pokojne dobro znane pisateljice Zofke Kvedrove in profesor dr. Anton Debeljak, ki ga naši čitatelji tudi dobro poznajo, vsaj po njegovih prispevkih v Glasniku, jima pri tem težavnem, a sila lepem delu pomaga. Črtica, ki jo v naslednjem priobčuje, je v zvezi s tem delom in bo gotovo zanimala vsakega, kdor ima v časti spomin znamenite pisateljice in socijalne delavke, nepozabne Zofke Kvedrove.

* * *

ZOFKO KVEDROVO sem nehote vedno štel za svojo najožjo rojakinjo, Potočanko. Saj tudi F. Govekar poroča v njeni osmrtnici, da se je rodila v Loškem potoku na Dolenjskem (Jutro, 23. XI. 1926). Vendar SBL (Slov. biografski leksikon) in Narodna Enciklopedija trdita, da je uzrla luč tega sveta 22. IV. 1878. v Ljubljani. Pisal sem torej njenemu bratu Viktorju, urarju v Splitu. Namestu njega pa mi je odgovoril njegov sin Sergije Kveder med dr.: Moj otac umro je dne 12. VII. 39. u sanatoriju "Topolšica." — Tedaj pa mi pride dopisnica od Zofkine hčere (Mira Škrinjarić, Kraljice Marije ul. 16. Zagreb), ki mi je dokončno razblinila drago utvaro, kakor da sem Zofki sožupljan.

Prav na dan, ko sem prejel izza slane luže od urednika "Cankarjevega glasnika" (Etbín Kristan, 23 Beechtree St., Grand Haven, Mich., U.S.A.) lepe spominske črtice o pisateljici knjige "Hrvatariji," mi je M. Košir izročil nekaj ostaline po rajnem Ivanu Kovaču, železniškem uradniku, ki je kot domači učitelj Zofkinemu starejšemu bratu Lojzetu v Retjah (občina Loški potok) vihravo mladenko od nemških knjig navajal k slovenskim in tako v slovensko pisateljjevanje. Lojze Kveder pošilja Kovaču v Sevnico na lovski razglednici 5. dec. 1900 vest, da je bil tudi on par mesecev v Zagrebu pri Južni železnici, in obenem vpra-

šuje, ali bo svoje črtice nadaljeval. Ali se je Kovač, dober drug R. Maistru, poskušal tudi sam v leposlovju? To bo pač križ ugotavljati sedaj, ko je ugasnil ves tačasni rod, tudi Lojze, ki je životaril kakih 35 let po dolarski deželi.

V tedniku ŽiS 1938, knj. 23. in 24. sem objavil tri sestavke o pokojni avtorici "Hanke"; dva sta bolj življenjepisnega značaja. Podatki so mi pritekli iz ustnih virov. Sedaj pa je Vladko Turk, do nedavna še gostilničar v Ljubljani, Streliška ul. 22., našel pismo na svojega starejšega po poli brata Edvarda, ki živi od 1903. v USA pod temle naslovom: Ed. R. Turk, Allenhurst, Ga., ter ima na tvrdki dostavek: Exquisite and unique Woodwork, Hand made. Ta naš rojak iz Drage, težak 7 milijonov dinarjev, je radi povodnji in po vrhu še krize kakor tudi bančnega poloma pred 10 leti prišel na nič in moral znova pričeti. Svojo iznajdljivost in vztrajnost je med gospodarsko stisko razodel s tem, da je s svojo roko izrezljal krasno miniaturo milanske stolnice. O tem umotvoru je Helen Williams Coxon priobčila dolg slavospev v dnevniku Savannah Morning News 331. V. 1932. Kako se je delo postavilo na newyorški razstavi, o tem pa nisem dobil obvestila.

Omenjeno pismo potrjuje moj prikaz o Zofkinih prvih ljubavnih plamenčkih in prinaša še nekaj podatkov o tretji njeni simpatiji. Besedilo sem pretipkal brez vsakršne spremembe.

* * *

Dragi Edvard!

Oprostite, da Vam še le sedaj odgovarjam in — ne vstrašite se radi zgorejšnega naziva. Nikakor Vas ne mislim napasti s kakim podobnim pismom, kakor enkrat iz Kočevja, ravnno tako nespametno in smešno pa se mi tudi zdi, da se bi midva kot nekdanja dobra znanca titulirala z "velecenjani" in "velecenjena." Postala sem celo novodobna, emancipirana ženska in ne vem če bi v meni ostrizenem dekletu

z cvikerjem spoznali nekdanjega "Backfische" iz Drage.

Ha, ha saj mi dovolite, da se Vam malo pobaham, veste tako zelo rada bi vsem in posebno še Vam povedala, kako sem pridna. Vidite, doma so mi vedno predbacivali, da nisem vredna ni bora in tudi sama nisem baš posebno dobro vspevala v oni sferi. — Vrjemite mi, da okolica in razmere zelo, zelo delujejo na človeka. Tu zunaj v svetu sem sicer sama v svojej mali skromni sobici ali kljub temu mi je vedno tako toplo in milo v duši, da bi za nič ne menjala z domom. Tu delam, ko pridem iz urada, še pozno v noč a zjutraj vstanem zadovoljna in delo mi je najboljšje plačilo za mojo marljivost. — Da veste, postala sem — pisateljica. Tako pridno pišem v razne časnike pod najrazličnejšimi pseudonimi, da me kar samo veseli. Sedaj v sušcu bo leto, kar sem se podala na to polje, ki mi v bogati meri nadomešča vse moje nekdanje sentimentalne sanjarije. Po veliki noči izide enkrat že moja prva knjiga in ravno danes sem dovršila prvo četrtino svojega prvega daljšega romana. — Jaz upam in vem, da ne bode to moje pripovedovanje imeli samo za puhlo baharijo. Ali tako zelo bi imela rada, da ravno Vi, s katerim sva nekdanj skupaj čitala Jurčičeve romane in "Zvon," da Vi veste, da sem ipak nekaj napravila iz sebe. Ono malce ponosa, kateri morda tiči v tem, mi morate pač oprostiti, kljub ostrizenim lasem in cvikerju sem namreč vendar za-se še jako otročja. Tako, prav otročje se veselim svojih skromnih uspehov in moji ideali so Vam rožnati in mamljivi, da se včasih kar sama smejem nad svojim optimizmom. V aprilu bom edenindvajset let in življenje je še tako dolgo! Koliko upov se mi še lahko uresniči, koliko načrtov obistini!

V oktobru grem v Prago, od tam čez nekaj časa, dalje v Lvov, Krakovo, od tam v Moskvo, Petrograd... Ah, jaz sem kar iz sebe, kadar mislim na vso to divoto, katera me znabiti še čaka. In čez kakih pet let se potem vrnem z bogatimi skušnjami, s priličnim znanstvom in potem ustanovim ženski list moderne smeri za Slovenke in Hrvatice. Tako bode krasno vse to delovanje, vsa ta agitacija in napor! — Ne smejajte se mi, meni to ni šala in če je mogoče vse to le sanjarija, naj saj sanjarim, če je že to tako lepo.

Ne pišem tako vsakemu in ne vselej a

Vam menda lahko, brez da bi se norčevali iz mene. Ohranila sem za Vas še vedno toplo simpatijo četudi se je način te simpatije tekom let spremenil. Ah, moj Bog kako sem bila nekdanj zaljubljena v Vas, še potem ko je bila ona komedija s tistim semenišnikom! — Ni me sram, priznati to, saj sem vendar zdaj zaljubljena v drugega in upam, da srečno. Medicinec, Hrvat in tudi pisatelj pesnik je moj novi ideal. Dopisujeva si že skoro dve leti! Spočetka so bila sicer samo resna pisma a sčasoma premenjavala so se v prijateljska in zdaj mislim, da to prijateljstvo prehaja v ljubav. Ne smejajte se, če Vam povem, da res še sedaj ni nič pozitivnega mej nama. Obiskal me je parkrat v Ljubljani in zdaj že tudi enkrat v Trstu a kadar sva skupaj, govoriva o sami književnosti in družih tacih dnevnih vprašanjih. Poljubila se nisva še nikoli a piševa si mnogo, — on mi pošlje slednji dan jedno oglednico, gosto popisano a jaz njemu vsako soboto pismo. On me nazivlje: "Mila moja Zofko!" a jaz njega "dragi Vlado." Tako končno res sama ne vem ali sva zaljubljena ali sva si samo prijatelja.

Vidite tako sem srečna! Vas se spominjam vedno še z nekim toplim čuvstvom, spomin na one dni najine otročje ljubezni mi ni zopern, kakor je Vam, kakor ste mi nekoč pisali. Jaz sem zdaj tako dobra, mnogo, mnogo bolja, kakor sem bila doma in ljudje se mi zde istotako dobri in odkritosrčni. Kar vedno bi pela in se smejala. — Moji spisi so sicer večjidel pesimistični ali meni se sami čudno zdi, da mi je fantazija tako drugačna, kakor čutim jaz v resnici.

In kako se imate Vi? Gotovo se je tudi Vam življenje bolj omililo, kakor ste nekdanj trdili. Saj svet je lep in živeti je lepo.

O Vaši nesreči, namreč o onem padcu, čula sem mnogo pozneje. Vas tedaj že davno ni bilo več v Ljubljani. Da sem vedela, bi Vas bila gotovo obiskala, pa makar tudi Vam ne bila dobrodošla. Gledala sem pač večkrat kacega dolzega (pardon! i jaz imam to lastnost) vojaka, bi li ne bil kaj Vam podoben a moje ogledovanje je bilo zaman.

Vi tožite o dolgočasju, ker Vam dnevi baje prejednakomerno teko? A in kaj naj pravim jaz, ki ne grem nikdar nikamor drugam, ko v pisarno in domov in zopet v pisarno? — Vi imate saj dosti tovarišev, jaz nimam ne pri-

jateljic ni znancev in vendar bi še raje rekla, da mi je čas prekratek, tako hitro mi poteka. No, sicer imam pa samo 7 uradnih ur na dan, ob nedeljah in praznikih sem vrhu tega popolnoma prosta. Plačo imam 50 gld na mesec. Kaj ne, malo se pa tista v vek zmerjana in tepena Zofka vendar lahko postavi. Šest sto na leto! in doma so mi vedno prerokovali, da si še slanega kropa ne zaslužim. Sicer mi pa tudi pisateljstvo zmirom kaj malega "nese." Veste v naši prodajalni sem se navadila ceniti tudi materijelno stran življenja.

Pa mi kaj pišite, notabene, če Vam je prav!

Če greste o Veliki noči domov in če mi prej nič ne odgovorite, pozdravite mi naše Potočane in tudi Dragarčane, kolikor jih še poznam. — Si z Andoljškom še kaj dopisujete? — In Wiesenberger, kaj veste kje je sedaj? — Bog zna tudi kje Pibernik pečati vinske sode? —

Toda z Bogom! Oprostite moji gostobesednosti — kaj hočete — ženska, četudi emancipirana!

Prijateljski pozdrav!

Zofka Kveder

NB: Prosim, da mi ne pišete "Zofija," jaz sploh še vedno povsod veljam kot "Zofka." Na zdar!

Trst, (Molino piccolo št. 3-II) Pardon! tu je le moja pisarna. 25.-II. ob 1-2 12 zv. 1899.

Če greste domov, prosim bodite glede mojih izpovedb diskretni!

* * *

Neke osebe iz tega pisma so vam neznane. Nadlogar Wiesenberger, ne Wieseberger, kakor ga imenuje ŽiS 4. 7. 1938., po rodu Čeh, jo je dražil, cikajoč na njeno pogosto opravilo: "No, Zofi, kište pokat, fajfe pucat!" Očividno je morala v trgovini pospravljati zaboje in očetu snažiti pipe. — Andolšek utegne biti dr. theologiae, precej svobodoumen učenjak, ki je nemara z onim semenišnikom F. N. bil v Loškem potoku na novi maši dr. F. Knavsa. Pred dr. P. Brežnikom je bil prefekt v dunajskem Terezijanišču, padel je v svetovni vojni. — Medicinac Vlado Jelovšek, Zofkin prvi soproj (psevdonim V. Teharski, 1879-1934), je priobčeval pesmi ("Simfonije"), ideološke članke o književnosti in slovstvene prikaze. Spada med najradikalnejše predstavnike "Mladih," bori se za popolno individualno svobodo

v pismenstvu in življenju, celih 25 let je urejal "Liječnički vjesnik." Po razporoki z njim je naša naslovnica vzela Jurja Demetrovića (roj. 1885), politika in publicista, večkratnega ministra.

Lemenatar Franjo Neubauer se je tako zagledal v veselo mladenko Zofko, da je pustil svoj duhovski poklic in stopil v službo pri sodišču v Ribnici. Njegova mehka narava pa podjetni emancipiranki ni mogla goditi. Po njenem ponovnem nasvetu se je vrnil v bogoslovnico. Danes živi upokojen kot gost v stiškem samostanu na Dolenjskem. Navzlic popolni slepoti objavlja še svoje pesmi prihodnice, nabožne ali rodoljubne, v Mohorjevih knjigah in v Slovincu.

Krepkopotezno Zofkino pisavo je docela povzel nekdanji mornariški podčastnik Lovro Humer v odvetniški pisarni dr. F. Šušteršiča, tako mu je prijala nje samozavest. In ako bi se zdaj Švicar Lavater ob svoji stoletnici vzdignil iz groba, bi moral ob Zofkinih črkah jasno in glasno priznati: To je pristna amazonka!

Anton Debeljak:

Brezposelnik

Donebnik se zavija v haljo mraka,
z zobmi krog njega bela Zima škripa.
Nenadno pred seboj uzrem možaka.
Pozdravi, v glasu pa mu skrb utripa:

— Gospod, en dinar! Vračam se s Sušaka,
za zdaj brez dela. Glad ves dan me ščipa.
Pošten. Brez strehe. Noč me hladna čaka ...
se žuri, da do srca mi pritipa.

— Prijatelj, danes marsikdo potrka,
da duši lahkoverni bi potožil.
Podobne prošnje smo pogosto čuli.

Molče tedaj razpne se dlan mu mrka.
Na njo sem urno dvojni dar položil:
poštenja znak so pač od dela žalji.

V državi Oklahoma opazi turist lahko na mnogih cestah načrtane velike bele križe, ki označujejo prostore, kjer se je primerila kakšna smrtna avtna nesreča. Pri nas so postavljali križe ob cesti ali stezi, največ v hribih. Njih število pa ni bilo tako veliko.

Žensko poglavje

Proletarske žene

MILAN MEDVEŠEK

V TOVARNI "The Machinery Products Co." dela mnogo žensk, skoraj toliko kot moških. Največ jih je zaposlenih v produkcijskih oddelkih, kjer se mora najbolj hiteti. Večina jih opravlja enostavna mehanična dela, ki jim gredo čisto bolj naglo od rok kot moškim, dasi so precej slabše plačane.

Zjutraj jih vidite, ko trumoma hite v tovarno: stare in mlade, lepe in grde, matere in dekleta. Mlada dekleta so navadno pretirano elegantna in človek bi jim prej prisodil pisarniško delo nego tovarniško, toda njih roke, ožuljene in hrapave, često tudi porezane, nemo izdajajo njih poklic. Na delo prihajajo s prisiljeno prožnostjo in urno prehitavajo ženske, ki so pustile že mnogo let v tovarni, rodile mnogo otrok in prestale dosti gorja.

Skupina za skupino prihaja, se razliva med stroje in končno izteka v oblačilnico; in nekaj minut, preden zatuli sirena, se zopet prikažejo ter se počasi pomikajo na svoja mesta. Toda kolika sprememba! Še malo prej so se močno razlikovale druga od druge, imele so svoje značilne poteze in barvo, sedaj pa, preoblečene v površne hlače enake barve in vzorca, se zdi, da se ni izpremenila le njihova zunanost, temveč tudi notranost: otopele so, kakor bi jim bila z delovno obleko zlezla svinčena utrujenost v noge in spominjajo vas na jetnice, ki jih poznate iz kina.

V oddelku vijačnih strojev in vrtal jih je največ. Nekatero izmed njih vrše delo, ki mu celo moški ni zlahka kos, toda one vzdrže, ker delo pomeni denar, ki ga znajo navadno bolj ceniti od moških.

Predvsem delajo tu starejše ženske, ki so na svetu že veliko hudega prestale, pa so vendar še vedno najbolj uspešne delavke. To so obilne ženske mlahavih prsi in močnih bokov, rojene proletarke, ki bodo gotovo tudi kot proletarke umrle; žene in matere, ki se jim vse to pozna na obrazu in životu. Pa njih noge! Debele in neokretne, slične stebrom, nemo pričajo o prestanem dolgoletnem trpljenju in

garanju. Tudi njihove roke, ki uspešno pritiskajo na vzvode in ročaje strojev, so izredno debele in močne. In najbolj debele in okorne delavke imajo navadno najslabša dela, ker delovodje najbrž računajo, da je v obilnosti tudi moč, in ker vedo, da so te ženske vajene vsega hudega.

Pri prvem stroju dela ženska, stara okrog štirideset let; žena je debela, rdeča in vsa umazana od strojnega olja. Nji ni mar nobena druga stvar na svetu in z delom hiti na vso moč; z desnico pritiska na ročaj in se obeša nanj z vso težo svojih dve sto funtov, pri čemer je videti zelo smešna, z levico pa tako hitro meče izdelane vijake v pločevinasto posodo, da se zdi, da bi človek niti šteti ne mogel tako hitro. Žena je seveda priseljenka, mati sedmih otrok, vendar za njo še ni oddiha, kajti trije sinovi so poročeni in še zase ne morejo zadosti skrbeti, dva sta brezposelna, hčerka še pohaja šolo, mož pa najbrže zasluži manj kot ona.

Njena soseda opravlja enako delo in prav tako hiti, pa tudi po zunanosti ji je podobna in njena življenska zgodba je slična.

Tudi ženska pri tretjem stroju se enako urno žene. Tudi ona dela v tovarni že mnogo let in je zaslužila že veliko denarja, medtem pa je doma manjkalo njenega nadzorstva in hčere so se ji pokvarile, sinovi pobarabili.

Tako so te zgodbe podobne druga drugi, ne sicer brez majhnih razlik, toda v bistvu skoraj vse enake.

Malo drugačna je zgodba suhljate petdesetletne ženice. Tudi ona dela kot vprežena mula, toda ne iz potrebe, temveč iz lakomnosti in ker za njo življenje menda nima več drugega smisla kot delo in denar. Toda kdo bi ji to zameril, ko pa jo je pritiral v to strah za obstanek? Tudi njen mož in otroci delajo in služijo dolarje. Dozdaj so si pristradali in prigarali tri hišice, pa tudi denar imajo naložen v banki, toda ženica ima v računih še en tisočak — potem si bo pa privoščila oddih — če ne bo

zahlepela še po enem tisočaku in če je prej ne stisne za goltanec koščena roka smrti, kar se tako rado zgodi s takimi ljudmi...

Neka tridesetletna ženska se pogovarja med delom z nekim strojnikom: "Vsega sem že sita!" se pritožuje. "Človek dela kot neumen, po delu pa, namesto da bi se pošteno odpočila, moram še doma delati: kuhati večerjo, pospravljati stanovanje in čediti otroke, dočim se dedec lepo skoplje, si prižge cigaro in čita časopis. Saj vem, da tudi njega delo utruji, ali kje je vendar zapisano, da mora samo baba doma delati? Dovolj mi je tega, s prepiri vred, ki se zaradi tega vnamajo — naj me vrag vzame, če se ne bom ločila!"

Mlada dekleta tudi hite kot nore — morajo, čeprav so ljubke in nežne, prenežne za to umazano delo, pa morajo delati, ker je marsikje cela družina odvisna od dekletovega zaslužka. Nekateri pa seveda delajo le zase, za lepe obleke in lepoticenje; in morda tudi za brezposelne ljubčke.

Te mladenke se često bolj utrudijo kot njihove starejše tovarišice, dasi se jim ni treba doma prepirati z možmi in ubijati z otroci, zato pa jih poleg trdega dela utruja življenje, ki jih z nepremagljivo silo vabi v filmsko romantiko, da ujamejo vsaj kak drobec tistega, o čemer so sanjale v letih prvega cvetja, a nikdar dosegle, da so potem morda le še bolj razočarane nad vsakdanjostjo in neizprosno trdostjo življenja.

Kakor v tovarni tako se tem dekletom mudi tudi po delu. Ob petih popoldne ali še kasneje pridejo z dela, se v naglici okopljejo, napudrajo in našminkajo ter mimogrede kaj prigriznejo, in že je ura osem. Reva se komaj utegne pobarvati in zlikati nohte, ko že zahupa pred hišo avto: "boy friend" je prišel. Zdaj pa hajd v kino ali na ples, ali pa oboje, in že je polnoč proč! Po polnoči pa morda še malo ljubezenske romantike — in ura je že ena ali dve. O, kako je potem zjutraj težko vstati! Tako so utrujene, da bi najrajše umrle, toda delo jih neizprosno potegne iz toplih postelj.

Še hujše je, če je bilo k romantiki večera prilitega tudi malo alkohola. V takih slučajih ni nič čudnega, če se ob uri duševne in telesne zbitosti v dekletu zbudi misel na nepremišljeno možnost, čeprav njen izbranec ni prav nič podoben princu dekliskih sanj iz kina in morda celo rad prepogosto pogleda v kozarec. Samo,

da stalno dela!

Nato poroka, pohišstvo na upanje; in ko mož izgubi svoje "stalno" delo, slede prepiri in potem — potem se ona zopet znajde v tovarni, če je namreč imela srečo, da je dobila delo...

Sedaj je še bolj utrujena in skrbi je še več: vsega je več, le iluzije so se razblinile v nič in denarja vedno manjka. In tako je reva vsa nervozna, za vsako malenkost se razburi, otroke nakrca brez pravega povoda in ko pride z dela, sitnari nad možem in mu očita lenobo, če ga pa slučajno ni doma, pa histerično divja in robanta. Ker tudi mož ni iz lesa, nazadnje često tudi on zdivia, se morda zateče v gostilno in pri kozarcu godrnja nad svojo ženo, nazadnje pa ga morda premaga sentimentalnost, da zdirja domov in se pred njo skesano cmeri, kakor včasih ona pred njim...

Tako je življenje teh žensk. Le malokateri izmed njih se smehlja sonce zadovoljnosti in sreče, življenska pot večine njih je težka in mučna — križev pot proletarske žene.

Anton Debeljak:

Taščica

Pod gozdom, kjer brsti goščava nizka,
od tal mi vzleta taščica na roko.
Najé se, potlej sede kam visoko,
od tam zahvali me za čast obiska.

Pogled se ptici čudovito bliska,
ko gostolí na dolgo in široko.
Njen glas posega v dušo mi globoko,
ob njem pustí me grizka skrb in stiska.

Stoj, pevček, prispodobo si mi zbudil:
pred mano raste težki lik človeka,
ki se ves dan je za obstanek trudil.

Težav se gmotnih je pod noč otesel,
čarobnih sokov struja vanj se steka:
že duh na krilih ga je v zrak odnesel.

"Das Schwarze Korps," glasilo znane nacijske organizacije S. S. je pred kratkim imelo dolg članek, v katerem je pisec označeval vsako Nemko, ki se ne bi vdala kakšnemu članu tega fanatičnega zbora za izdajalko in zahteval, da se kaznuje. "Porodno število čiste arijske pasme ne sme pasti. Vi možje iz S. S. morate biti vsak čas pripravljeni za pomnoževanje nemške rase!" pravi "kulturni" članek v tem "kulturnem" listu.

Julkina zмота

E. K.

24.

JULKA JE DOLGO SPALA, a vstala je z mačkom. Vse se ji je zdelo tako zoprno, da bi bila najrajša spala dalje, brez kraja in ji ne bi bilo treba misliti. Morda bi imela tudi prijetne sanje. Toda spanec je odpuhtel iz oči, skozi goste zavese so se vtihotapljali sončni žarki in čim dalje je ležala, tem bolj jo je obhajal nemir.

Whitney je sedel v drugi sobi in čital. Ko je vstopila, je odložil knjigo in vstal. Njegovo lice je bilo vedro in glas čist, ona pa se je mrgodila in v grlu je bilo nekaj, kar ni spadalo tja.

Stopil ji je naproti.

"Upam, da ste se dobro spočili," je dejal in jo hotel poljubiti. Ona se mu je umaknila.

"Ali vas moj počitek res kaj zanima?" Besede so ji prišle na jezik, ne da bi bila kaj mislila. "Saj ni važno, kako sem počivala."

Whitney se je nasmehnil.

"Ali je sploh kaj resnično važno, zelo važno? ... O da, počitek je važen in zdi se mi, da ga niste imeli dovolj. Zakaj ste že vstali?"

"Menda ne mislite, da lahko ostanem ves dan tukaj. Dom imam, razumete, dom, kamor bi se bila morala vrniti snoči."

"Pa se niste in kaj se je zgodilo hudega? — Morali! To ubogo besedo rabimo vse preveč. Morda se še kdaj maščuje nad nami ... Toda, kaj bi stala tukaj, ko se lahko pomeniva pri mizi? Nič drugega ni tam kot kava, to je vse, kar znam skuhati in še s tem se nič kaj posebno ne postavljam. Ampak navada je taka, da moramo imeti požirek kave, kadar vstanemo in take navade so bolj trdovraten 'moraš' kot zakoni in pravila, ki si jih ustvarjamo, večinoma po nepotrebnem. Slediva torej navadi, potem pa pojdeva na zajtrk kam, kjer znajo kuhati."

"Sprejmem kavo, ker se tudi mene ta navada drži, potem pa ne morem nikamor z vami. Kolikokrat bom morala še ponoviti, da moram domov?"

"Sediva, sediva; sede se ljudje bolj pomenijo."

Spremil jo je v obednico in ji natočil kave.

"Ne vem, kaj me je sploh obšlo, da sem prišla sem. Ali sem bila pijana, ko ste me odvedli s seboj?"

"Nikakor ne, gotovo ne. Bili ste tako trezni kakor jaz. In — ne zamerite — nisem vas odpeljal; prišli ste. Če mož ni zverina, ne sili žene, če sama noče."

Jezno ga je pogledala. Ne, trditi ne more, da jo je silil. Le povabil jo je, kakor v prejšnjih časih. Sama ne ve, kako da se mu ni uprla, ko si je davno na tihem prisegla, da pride dan, ko ga užali, da ga bo bolelo in mu bo želo ostalo v srcu. Zakaj ni izvršila tega namena, ko je dobila priliko? Zakaj ne? ... Odgovora ni in to jo je jezilo bolj od vsega drugega.

"Reči hočete torej, da sem jaz ..."

Posegel ji je v besedo kakor da jo je prerezal z nožem.

"Ničesar nočem reči. Ne tega, kar mislite. Jaz se ne bi družil z ženo, katere ne bi mogel čislati. Ne bi mogel hliniti spoštovanja, če ne bi spoštoval, ne občutkov, če jih ne bi imel. Tudi ne bi mogel smatrati žene za igračo."

"Bolj ste plemeniti od drugih mož," je odgovorila z lahnim sarkazmom; "zdelo bi se mi, da mislijo moški le na svojo zabavo."

"Nikdar nisem razmišljal o tem. Kdo naj pozna vse moške, kdo vse ženske? Mnogo vrst je enih in drugih, morda zato, ker ljubi narava pestrost. Pa čemu bi se ukvarjal s tem, ko se bavijo s takimi študijami učenjaki, mnogo boljje podkovani od mene? Saj tudi vi ne izrekate svoje sodbe o moških zelo resno. Sodi bi, da more biti le prav malo takih sebičnežev, ki mislijo le na svoj užitek, kajti zadoščenja ne more biti, če se ne daje, kolikor se dobiva."

Čim bolj je hotela, tem manj mu je mogla oporekati in to ji je še bolj trgalo živce.

"Na polje modroslovja zahajate, to pa je predmet, ki ga nisem študirala. Vi ste bolj izurjeni in lahko mi boste dokazali, da je belo, kar se meni vidi črno. V takem pravdanju ni

smisla. Vnovič vas moram spomniti, da imam dom.”

“Vem. Toda ta dom je trdno zasidran in ne more nikamor. Najdete ga, kadar koli pridete, midva pa se ne srečava vsak dan.”

“Ne. Pa kaj, če se ne? Brez včerajšnjega čudnega naključja se morda ne bi nikdar več sešla. Iskala vas nisem in tudi včeraj se nisem namenoma zaletela v avto, misleča, da ste vi v bližini. O — seveda, rešili ste me in zdaj sem vaša dolžnica. Skoraj, da sem pozabila na to. Pa vam poplačujem dolg s takim robatim vedenjem! Taka je moja hvaležnost.”

Whitney je počasi vstal, stopil do nje in jo prijel za rame.

“Hotel sem, da bi pozabili na to, kar je bilo včeraj, pa se bojim, da niste. In morda bi bili vendar potrebovali zdravnika. Mogoče je, da je bil udarec bolj duševen kot telesen in to povzroča nemir, ki vas sedaj trpinči.”

Julka je sunkoma vstala in on je odstopil.

“Kar se je zgodilo včeraj! Da. Kar se je zgodilo... O tista reč z avtom, ki mi še sedaj ni popolnoma jasna, je najmanjše, razen, da ste vi prišli in posegli vmes. Morda bi bilo bolje, da vas ni bilo, da ni bilo nikogar, da me je avto povozil in bi bil v treh dneh pogreb.”

“Ali pa, da bi vas v bolnici operirali, vam odrezali roko ali nogo, da bi se vam pokvarile oči, sploh, da bi ostali pohabljeni. To bi bilo bolj verjetno kot nagla smrt. In vse, kar govorite to uro, ni resnično vaše. Nekaj tujega vam je zašlo v dušo in to se sedaj oglašča iz vas kot da bi bilo vaše. Drugim se tudi često godi tako. Zato ni pametno, da ostaneva v hiši, tudi ne, da odidete domov, kamor vas ne bo spremljal nihče razen teh tujih misli —”

“Ampak modro je, da ostanem z vami, da grem z vami na zajtrk, potem na izprehod ali na izlet, pa na kosilo, pa v gledališče, pa na večerjo, pa potem —. Saj nisem omožena, saj lahko storim vse po svoji volji, oziroma po vaši volji...”

“Po mojem nasvetu, a po svoji volji — to se pravi, kolikor sploh storimo po svoji volji.”

“Tudi vi, kajpada, tudi vi... Žena je slabotno bitje, žena nima svoje volje...”

“Oh — zopet sva tam, kamor nisem hotel. Nič takega nisem trdil, nič podobnega ne mislim, nobenih takih duševnostnih razlik ne delam med spoloma. In vse to je tako nepotrebno kot nahod. Treba je le, da se otesete

misli, ki vas trpinčijo in se vrnete sama k sebi. Zakaj nobenega razloga ni, da bi se mučili, se namenoma ranili in potem vrtali po rani.”

“Nobenega razloga? Ne, vi niste na mojem mestu, torej ne morete videti nobenih razlogov. In moji razlogi vam ne morejo biti važni.”

“Resnično ne morem videti nobenih razlogov za tako torturo. Tista kratka epizoda je minila in če se le malo potrudite s pozabljenjem, ne bo zapustila nobenih sledov. Kaj drugega pa se je zgodilo včeraj, da bi si morali nakopati srčno bolezen? Ves dan sva bila skupaj in nič katastrofalnega nisem opazil.”

“Ne, ne, ne, vi niste opazili. Saj sem dejala, vi niste na mojem mestu in ne morete razumeti. Pa vendar ste mi sami pravili. In zdaj je pozabljeno. In ne veste, kaj pomeni.”

“Bodite tako prijazni, pa mi pojasnite, o čem govorite. Tako neveden sem kakor šolar, ki ni poslušal učitelja pa, ko je poklican, ne razume vprašanja. A še bolje — pojdiva na zajtrk, katerega sva oba potrebna in lože bova rešila uganke. To je edini moj predlog. Že enkrat sem dejal, da nikdar ne izsiljujem. S temi nerešenimi problemi, če naj jih tako imenujemo, se ne moreva ločiti. Ko bo to pojasnjeno, pa storite, kar mislite, da je treba. Če se morava tedaj posloviti, pa se bova. Ali je prav tako?”

Šla sta v gostilno. Whitney je imel prav: oba sta bila potrebna telesnega okrepčila. Zdi se, da včasih dobra hrana vpliva tudi na duševnost. Julkina napetost je precej odnehala, njen glas se je popravil in nagon, da zavije vsako njegovo besedo, se je ublažil in skoraj popolnoma minil.

“Ali ste pozabili, kaj ste mi pripovedovali o Lipmanu?”

Whitney si je brisal ustne s prtičem. Ko je slišal to vprašanje, se je vsako gibanje njegovih rok ustavilo. Srepro se je zagledal vanjo, prtič je držal nepomično pred brado in usta so se mu odprla. Celo minuto je ostal kot odrevenel. Potem se mu je vrnila gibčnost v ude, zmajal je z glavo in naposled izpregovoril.

“Kako naj bi bil mislil, da vam to roji po glavi? To vendar ni vredno vznemirjanja!”

“Nikar se ne trudite s tolažbami, ki ne izpremenijo ničesar.”

“Saj ni treba, da bi se kaj izpremenilo. Če ste poročili Lipmana, ste morali imeti razloge, ki se mene ne tičejo, ki pa gotovo niso

odvisni od njegovega poklica. Saj si tudi tega ne moremo vedno izbirati.”

“Sami ste dejali, da nista prijatelja.”

“Res, res, ampak to ni v nobeni zvezi z njegovim poklicem. Prijateljstvo je v marsičem podobno ljubezni. Nekaj instinktivnega je v njem. Jaz na primer ne bi mogel priseči, da se ne bi sprijateljil z zločincem in mu ostal prijatelj tudi ko bi zvedel vse njegove hudobije. In najplemenitejšega človeka na vsem svetu bi najbrže spoštoval in občudoval, pa mu morda nikakor ne bi mogel biti prijatelj. Če sva torej z Lipmanom le znanca, to nič ne pomeni.”

“Gospa Hickney bi ga ne povabila v svojo hišo . . .”

“Pa kaj? Brez tega se lahko živi. Jaz najbrže ne bom nikdar povabljen v Belo hišo, gotovo ne na angleški dvor, pa mi ta misel ne bo zagrenila niti minute mojega življenja. Tudi vam ni treba, da bi si delali bridke ure zaradi tega. Saj ste sami dejali, da imate dom. To se mi zdi več kot vabila v druge domove.”

“Dom! — Mislila sem, da ga imam. A kdo pride vanj? Čemu je urejen, da najde gost lahko vsako udobnost, ki si jo more poželeti, ko ne bo nikdar gostov v njem? Kdor vas ne vabi, njega ne morete vabiti vi. Če bi ga, bi se le osmešili in povrh najbrže še ponižali. Dom! — Nič drugega, kot stanovanje, v katerem se mora dvoje zakoncev skrivati pred svetom. To sem dosegla.”

Whitney je zopet majal z glavo.

“Hud dan imate. Kako si vse po nepotrebem jemljete k srcu! Kako naj bi kaznoval samega sebe, da sem bil tako nepreviden in nisem znal izbrati modrejših besed? Resnično, vse, kar je v zvezi z Lipmanovim poklicem, ima družaben pomen, ker si je družba dekretirala neke zakone in misli, da se mora ravnati po njih, ker jo razlikujejo od drugih ljudi in baje odlikujejo; to je pa tudi vse. Vsako društvo si lahko sestavi pravila, ki ga na enak način odlikujejo, tudi če morajo člani biti same šeme. Zakon je od tega popolnoma neodvisen. Morda jaz nimam posebne pravice, govoriti o zakonu; če se ne motim, sem vam že povedal, da spadam med tiste ljudi, ki se ne ženijo. Menda nismo ustvarjeni za to. Toda če bi se ženil, ne bi predsodki nobene družbe vplivali name in če bi v domu našel srečo zase, bi se prav nič ne ukvarjal z vprašanjem, koliko gostov bi pri-

hajalo k nam in kakšni bi bili. Poklic pa — hm, čim dalje manj jih je, ki najdejo takega, kakršnega bi si želeli. In razlike med njimi ne segajo tako globoko kot bi se zdelo na prvi pogled. Morda bo svet kdaj drugačen — to ni bil nikdar moj problem — a sedaj je za večino ljudi glavno, da jim poklic prinese denarja. Nacijonalne ekonomije nisem nikdar študiral; zdi se mi suhoparen predmet in preveč ima opraviti s številkami, a po tem, kar morem sam pretehtati, mora vsakdo jemati denar od drugih. Sam ga ne sme tiskati, ker je to prepovedano. Na drevju ne raste kakor hruške in pomaranče, iz zemlje se ne more izkopati kakor ruda ali premog, torej kje naj se vzame? Iz drugega žepa. Eden ga jemlje na ta način, drugi po drugačni metodi, nekateri ga znajo izvleči več, drugi le malo, prve častimo in se jim klanjamo, druge preziramo in vse to nima ne repa, ne glave. Lipman prodaja nekaj, kar ljudje zahtevajo; mnogi prodajajo, česar nihče ne potrebuje in dokazujejo, da se brez njihove robe nikakor ne more živeti. Ne, jaz ne vidim posebnih razlik; zakaj bi vas tako trapile, da bi vam življenje postalo nesrečno?”

Julka je poslušala in dokler je govoril, mu je v duhu morala pritrjevati. Čim pa je utihnil, misleč, da so se njene muke ublažile, jo je zopet zbadlo, kar jo je trpinčilo, odkar ji je Whitney potrdil Tornovo obrekovanje. Jeza se je pač umaknila. Priznati si je morala, da Whitney ni kriv. Menda je celo bolje, da je zvedela resnico od njega, kot da jo je odkrila na drug način, ki bi jo utegnil resnično ponižati. Toda mir, ki ga je čutila od dneva poroke pa do včerajšnjega dne, se ni hotel, se ni mogel vrniti v njeno dušo.

“Pustiva to,” je vzdihnila. “V vsem imate prav, pa me vendar ne razumete. Vi se lahko rogate družbi in njenim postavam. Ne bi se, če bi se morali boriti pol življenja, da se vam odpro njena vrata, a ko ste stopili na prag in držite ključ v rokah, vas nevidna roka pahne po stopnicah in duri se zaloputnejo za vami . . . Ne, prosim, ne recite ničesar, ne govoriva več o tej stvari. Skušajva pozabiti. Kaj predlagate? Morala bi domov; nekaj me žene tja, nekaj me podi od tam, nekaj mi pravi, da naj počakam in se pripravim. Pozabiva. Par ur, mislim, da še lahko ostanem z vami. Kaj predlagate?”

Ni bilo treba mnogo ugibati. Drugi njegov

predlog je sprejela. Odšla sta v garažo po njegov avto in sta se odpeljala daleč na deželo, kjer je bilo zelenja in cvetja in zrak čist in blag. Vozila sta se, hodila sta, imela sta dobro kosilo, obiskala sta okrajni sejem in sta užila njegove primitivne zabave, ob katerih je res pozabila na svoje težke skrbi, na bridka razočaranja in prevare in postala vesela in raz-

posajena. Sence so postajale dolge, ko se je spomnila, da jo kliče dom. Brez obotavljanja jo je odpeljal v mesto in poslovila sta se blizu njenega stanovanja.

Nič se ni pripravila, a nič je ni skrbelo. Niti odgovora na vprašanje, kje je prebila noč, si ni izmislila, a tudi to ji ni delalo skrbi.

(Dalje prihodnjič.)

Dim

TE DNI JE ŠLA po vsem dnevnem časopisju strašna vest o požaru plesne dvorane v Natchezu, v državi Mississippi, pri čemer je več kot dvesto črncev izgubilo življenje. Čitatelju prihajajo podobni slučajji iz drugih krajev v spomin: šola, ki je zgorela, ko se je vnel naravni plin; bolnišnica, v kateri je nastal ogenj v laboratoriju; kaznilnica, v kateri je bil nastanek požara nepojasnen i. t. d., i. t. d.

Približno deset tisoč ljudi na leto pride v Zedinjenih državah ob življenje. Ali vsi ti nesrečneži zgore? — Ne. Taka smrt je zelo redka; ogromno večino teh žrtev ubije dim, ki je nevarnejši od ognja. To se zdi čudno; dim je seveda siten in kašelj, ki ga povzroči, je zelo zoprno, ampak da bi zadušil kar deset tisoč ljudi na leto?

To vprašanje vznemirja tudi učenjake, ki se ne zadovoljujejo le z dejstvi, ampak bi vedno radi vedeli, kako in zakaj. Neštetokrat se je že zgodilo, da so se ljudje zadušili v sobah, več nadstropij nad ognjem, kamor ni dosegel noben plamen. V mnogih slučajih je bilo očitno, da je smrt nastopila zelo hitro. Kakšen je vzrok?

V brooklynski politehniko je dr. J. C. Olsen poizkusil izslediti ta vzrok. V tesno zaprtih kamrah je sežigal star papir, les, gazolin, gumij, volneno blago in svilo. Potem je analiziral pline — koncentrate kakor tudi sople. Enkrat, ko je bil zaposlen s svojimi kalkulacijami, se je nenadoma zavzel: Kaj je to? V dimu iz kamrice, v kateri je sežigal volno, je bilo sedem odstotkov pruske kisline, enega najhujših strupov, kar jih veda pozna. V drugem je našel deset odstotkov vodikovega sulfita. En sam odstotek teh strupov bi več kot zadostoval, da pokonča človeka, če ga nekaj

časa vdihuje. Povrh tega je odkril šest odstotkov ogljikovega monoksida, plina, ki je zadušil že marsikaterega vozača, ki je ostal v zaprti garaži, ne da bi bil ustavil avtov motor. Še drugi plini so bili v dimu od sežgane svile, papirja in gumija.

To odkritje je dalo torej nekoliko pojasnila. Ljudje ob požarih umirajo od strupenih plinov, ki so v dimu. Ampak s tem, da je to dejstvo dognano, se odpira zopet cela vrsta ugank. Kako, da je pruska kislina, ki se zelo lahko razkadi v zraku, tako močna, ne le v zaprtem prostoru, kar bi bilo razumljivo, ampak tudi na prostem? Kako, da ostanejo smrtni strupi v dimu, še ko se je dvignil sto čevljev nad ogenj tako silni, da pogube človeka v desetem nadstropju?

Poseben odbor učenjakov se je namenil, da preišče in reši ta vprašanja. Za navadnega človeka, ki se ne more pečati z vsemi temi znanstvenimi nalogami pa pravzaprav zadostuje dejstvo, da je plin strupen. Dim ni le oblak drobnih saj, ki se vležejo v lase, silijo v nos, oči in ušesa, umažejo kožo in obleko, ampak vanj so pomešani plini, ki nosijo smrt. In pogostoma človek ne opazi nič, ne ve nič, dokler mu ne klecnejo kolena; takrat je pa že prepozno, kajti prihodnji trenutek je brez zavesti in odtod ni daleč do mrtvaškega odra. Plini, ki so jih doslej odkrili v dimu, učinkujejo naglo — to je edina tolažba, če se more pri umiranju sploh govoriti o tolažbi.

V gorečem lesu je človek vedno videl nekaj prijaznega. Celo v dobi najmodernejših ogrevalnih naprav ima rad odprto ognišče, kamin, v katerem prasketajo polena in skakljajo plamenčki; kako prijetno je na produ nanositi suhe veje na kup, zakuriti, se greti ob ognju in morda kaj speči ob njem. V kresovih je čar,

ko je že davno minil njih praktični pomen. Toda tudi v tem dimu so vsakovrstni strupi, med temi kisova kislina, ki je kriva, da oči tako skele. V zaprtem prostoru je ta plin izredno strupen.

Kako učinkuje premogov dim, znajo povedati rudarji, ki so kdaj gasili ogenj v premogovniku, če so ostali živi. Kadar prinesejo take gasilce na dan, nezavestne ali pa mrtve, pravijo, da so bili "žveplani" in v tem imajo precej prav, kajti vdihali so neki žvepleni plin, ki je podoben žvepleni kislini.

Če pa gori poslopje, je v dimu cela zmes raznih plinov. Nekateri sami po sebi niso strupeni, ampak opijejo človeka, da izgubi zavest. Kadar pri požaru kdo zgori, so navadno ti plini krivi; od njih je omedlel, se kje zgrudil

in če ga je ogenj dosegel, je bil brez moči. Druge plini usmrčujejo. Dr. Olsen je dognal, da je v dimu goreče volne sedem in petdeset odstotkov amonije, ki povzroča, da vratne mreže otečejo in zapro grlo tako, da ne pride niti dih-ljaj kisika v pljuča.

Kako močna je pruska kislina, se lahko sodi po tem, da jo v nekaterih državah rabijo za usmrčenje na smrt obsojenih oseb.

Iz vsega tega sledi za vsakdanje življenje, da se je treba dima varovati kakor vsakega strupa. Če se hiša ali kakršen koli prostor zakadi, je takoj treba odpreti okna in vrata. Ne odpirajte ust, kjer je dim. Ne vračajte se v hišo, polno dima, ker ste pozabili klobuk ali karnarčka. In zlasti—povejte vse to tudi otrokom, ki ne poznajo nevarnosti sami.

M-n.

HAJLE SELASI, nekdanji cesar Etiopije je stal 30. junija 1936 pred Ligo narodov v Zenevi. Anglija in Francija sta se hoteli sprizniti z Mussolinijem in v ta namen sta se pripravili, da mu žrtvujeta Etiopijo. Temnopolti vladar je še enkrat poskusil, preprečiti zasuznenje svoje dežele, ki jo je fašistična Italija ugrabila brez sence pravice. Hajle je govoril mirno, njegov nastop, brez vseh igral-skih manir je bil dostojanstven, ampak iz njegovih besed je odzvanjalo globoko čustvo. Dejal je:

"Jaz pravim, da je problem, ki je danes predložen tej zbornici veliko bolj dalekosežen kot enostavna poravnava italijanske agresivnosti; to je problem kolektivne varnosti, na kocki je sam obstanek Lige. Gre za zaupanje, ki ga more vsaka država vložiti v mednarodne pogodbe. Gre za veljavnost obljub, danih malim državam, da bo njih celota in neodvisnost spoštovana in varovana. Gre za to, ali naj obvelja načelo enakosti držav, ali pa dolžnost malih sil, da sprejmejo spono vazalstva. Z eno besedo, na kocki je mednarodna moralnost."

Hajle je govoril gluhim ušesom. Njegov poziv je bil zaman. Etiopija je bila prepuščena svoji kruti usodi. Celó nekatere male države so glasovale, kakor je sklenil Chamberlain. Med temi je bila Finska. Etiopiji je sledila Španija, Kitajska, Avstrija, Čehoslovaška, Poljska in sedaj je na vrsti Finska. Selasijeve

besede so bile preročanske, ampak taka je usoda pravih prerokov, da se spoznajo njihove resnice, kadar je prepozno.

MOGOČNI SLON ima danes na zemlji enega samega bližnjega sorodnika in kdor ga pogleda, se mu zdi neverjetno. Le natančno preučevanje skeleta in precej visoka inteligenca potrjuje žlahto. V Afriki, Arabiji in Siriji živi več vrst skalnih zajcev, (znanstveno ime je hyrax), katerih največja doseže velikost domačega zajca, najmanjši pa je komaj enak mlademu ameriškemu zajčku. Na videz si nista slon in hyrax nič podobna, ampak znanost sodi po okostju in to ne dovoljuje dvoma o sorodstvu.

IZPADEL ni noben shod, koncert ali kar že bodi, dobro. Ta beseda je prilezla k nam iz nemščine — "die Veranstaltung ist gut ausgefallen." Zob mi je izpadel, lasje mi izpadajo, ampak predstava nam je lepo uspela, shod se je dobro izvršil, s koncertom smo imeli zadovoljiv uspeh. — Pustimo drugim narodom njihove jezikovne posebnosti, ki nimajo v slovenšini nobenega pomena in jih ne potrebujemo.

Hitler, Mussolini in Stalin so se pomenkovali o bodočnosti sveta. Stalin je dejal: "Ko osvojimo svet, bo Moskva glavno mesto sveta." — Mussolini je zagodrnjal: "O ne! Rim, Rim. Saj je sam Gospod dejal, da je Rim večno mesto." — Hitler se je naglo obrnil: "Kdaj sem to dejal?..."

DELAVNOST ORGANIZACIJ

(Nadaljevanje z druge prednaslovne strani)

gospodični F. Lipnos in Mary Jemec, ostale točke pa so imeli ženski, moški in mešani zbor pod vodstvom Josipa Kogoja.

Strabane, Pa. — Dramsko društvo "Soča" je v nedeljo, 5. maja vprizorilo staro žalostno igro "Mlinar in njegova hči," ki so jo pred desetletji navadno igrali na "Vseh vernih duš dan." V Evropi so jo potem druge tragedije izpodrinile, v Ljubljani Grillparzerjeva "Prababica." Pri tukajšnji predstavi so igrali glavne vloge Vinko Peternel (mlinarja skopuha), Frances Mohorič (hčer Marico) in John Koklič (mlinarjevega pomočnika). Občinstvo je sprejelo predstavo z zadoščenjem.

Sharon, Pa. — Mladinski krožki Slovenske narodne podporne jednote iz tega okraja so se v soboto, 11. maja zbrali v tukajšnjem Slov. narodnem domu, da skupno proslave Materin dan. Zastopani so bili Sharon, Salem in in Girard. Prvi krožek vodi Frances Novakova, drugega Frances Mihevčeva, tretjega pa Mary Selakova. Skupno so vsi trije krožki zapeli nekoliko pesmi pod vodstvom Frances Novakove. Udeležba ni mogla biti večja.

Euclid, Ohio. — V počast materam je v nedeljo 12. maja mladinski pevski zbor "Škrjančki" priredil koncert, ki je obsegal vrsto poljudnih pesmi pod vodstvom Louisa Šemeta in dve enodejanki, "Sestrin varuh" in "Junaki," kateri je režiral Fr. Požar. Prireditev se je vršila v Slov. društvenem domu na Recher Ave.

Chicago, Ill. — V nedeljo, 19. maja je bil tukaj pevski dan. ("Festival" imenujejo tako prireditev, toda ta tujka piscu nič ne diši. Saj imamo za to svoje povsem dobre besede, na primer slavnost, svečanost, slovesnost.) Prireditev v Štefanikovi dvorani se je izvršila v velikem obsegu. Sodelovali so iz Chicaga zbori "Prešeren," "Sava" in "Slovan," iz Milwaukeeja "Naprej," iz La Salla "Soča," iz Waukegana "Pevski zbor Slov. narodnega doma" in mladinska pevska skupina SNPJ iz Milwaukeeja.

Sporod je otvoril Prešernov predsednik Frank Japič z nagovorom. Potem je ta zbor zapel Zajčovo dobro znano "Slavo delu," rusko narodno s slovenskim besedilom Antona Udoviča "Večer," Hajdrihovo staro "Morje adrijsko" in Devovo "Gor čez jezero." Baritonski solo v "Večeru" je pel Wm. Horvat. Zbore je vodil Frank J. Kubina. — Nato je nastopil mladinski pevski zbor SNPJ iz Milwaukeeja pod vodstvom Štefana Jursika z angleško "On Wisconsin," potem pa je odpel "Otok bleški" in "Dekle v vrtu zelenem stoji." Nekoliko pesmi je moral

dodati. — Lasalska "Soča" je začela s Straussovo "Lepo modro Donavo" (besedilo Antona Šublja), potem je sledil Dolinarjev "Venček slovenskih narodnih pesmi" in nato Sattnerjeva "Po zimi iz šole." Ravnala je zbere učiteljica Mary Bankova. — "Slovanova" prva pesem je bila Schwabova "Zlata kanglica," dalje pa "Dober večer, ljubo dekcle" in "V nedeljo zjutraj vstala bom." Pevovodja je Ivan Račič. — Potem je prišel na oder milwauški "Naprej." Nastopil je z Volaričevo "Ljudmilo," v kateri sta bila solista J. Ash in Marie Samonig. Slednja je pela nato dvospev z A. Puncerjevo in še solo v Parmovi "Cvetočih deklic prsa bela." Vrh tega je zbor zapel Mihelčičev "Venček narodnih pesmi," moški kvartet pa Hajdrihovo "Pod oknom." Štefan Jursik je bil tudi "Naprejev" pevo-vodja. — Na to je prišel na vrsto zbor Narodnega doma iz Waukegana in zapel Fletcherjev "Song of Victory," Sattnerjevo "Ob nevihti" in Medicev "Večer." Zborovodja je bil Pavel Šifler. — Koncert je zaključila "Sava," ki je najprej podala Straussove očarljive "Pravljice iz dunajskih gorc," potem Šubljevo "Mamico mojo" in Parmovo "Cvetočih deklic prsa bela." Zbore je vodil Jakob Muha, pri glasovirju je bila Mary Muhova. — Udeležba je bila ogromna in ploskanja mnogo. To je bila četrta slovenska pevska slavnost v Chicagi, le mladinski zbor je bil nov. Primerno bi bilo, če bi se za prihodnjo vsi sodelujoči zbori naučili kakšno točko tako, da bi jo na koncertu lahko skupno zapeli. Morda se še kdaj posreči, spraviti vse slovenske zборе, vsaj iz bližnjih držav skupaj na slavnost v še večjem obsegu. Ne le za našo pesem, ampak za našo kulturo sploh bi bilo to velikega pomena.

Cleveland, Ohio. — Mladinska šola Slovenskega narodnega doma je v nedeljo, 12. maja imela svojo pomladansko prireditev v veliki dvorani Narodnega doma. Učenci so nastopili v špicarjevi igri v petih slikah, "Martin Napuhček." Predstavo je režirala učiteljica mladinske šole Mary Ivanush.

Cleveland, Ohio. — Ob priliki konvencije Slovenske svobodomiselnih podporne zveze, ki se je pričela v ponedeljek, 20. maja v Slovenskem delavskem domu na Waterloo Rd. je naraščaj SSPZ v nedeljo pred otvoritvijo konvencije uprizoril svoj "festival" v veliki dvorani Narodnega doma na St. Clair Ave. Sodelovali so "vrteci" Zveze iz petih držav. Prireditev spada med največje, pri katerih so kdaj nastopili tukaj rojeni mladiči slovenskih staršev.

Maple Heights, Ohio. — Mladinski pevski zbor "Kraljički" je imel v nedeljo, 19. maja koncert v Slov. narodnem domu. Program je obsegal izbrane slovenske pesmi, primerne za mladino. Zborovodja Ivan Zorman.

Kadar se selite, ali potrebujete

vsakovrstno prevoznino, smo vam na razpolago.

**SEDMAK
MOVING**

6506 St. Clair Ave.

Cleveland, Ohio

LOUIS MAJER

Trgovina finega obuvala za vso družino.

LOUIS MAJER
6410 ST. CLAIR AVENUE
Cleveland, Ohio

CAVALIER CAFE

John Mocnik, Prop.

Good Beer, Wine and Liquors

6507 ST. CLAIR AVENUE

Če Vam je naročnina na Cankarjev glasnik potekla, prosimo, obnovite jo! Nagovorite tudi svojega prijatelja in znanca, da se naroči na Cankarjev glasnik.

NAZNANJAMO NAPREDNI JAVNOSTI

da se vrši

**PROSLAVA 30-LETNICE USTANOVITVE KLUBA
ŠT. 27 J. S. Z., CLEVELAND, OHIO**

v nedeljo 7. julija

NA IZLETNIŠKIH PROSTORIH DRUŠTEV S. N. P. J.

Obenem se bo vršil

LETNI PIKNIK

SOC. PEV. ZBORA »ZARJA«

**NA PROGRAMU BODO NAJBOLJŠI SLOVENSKI DELAVSKI GOVORNIKI
KOT SO:**

ETBIN KRISTAN, FRANK ZAITZ, MATH PETROVICH IN DRUGI.

**PEVSKI ZBOR "ZARJA" BO PA ZAPEL NEKAJ DELAVSKIH IN NARODNIH
PESMI.**

Poskrbljeno bo za duševno razvedrilo kakor tudi za telesna okrepčila.

Čitatelji Cankarjevega glasnika ste uljudno vabljeni, da se udeležite te redke proslave delavske organizacije. Obenem boste imeli priliko se osebno seznaniti z vodilnimi osebami iz drugih naselbin Amerike, ker bo dan prej zaključeno zborovanje J. S. Z. in Prosvetne Matice, priporočamo tudi, da se po možnosti udeležite banketa, ki se bo vršil v počast delegaciji J. S. Z. in Prosvetne Matice v SOBOTO VEČER 6. JULIJA V DELAVSKEM DOMU NA WATERLOO RD. Cena 75c.

Delegatom, referentom in eksekutivnim odbornikom Jugoslovanske Socijalistične Zveze in Prosvetne Matice pa kličemo: Pozdravljeni! Dobrodošli v ameriški slovenski metropoli!

Člani Soc. kluba št. 27 J. S. Z. in Soc. pevskega zbora "Zarja."